

**2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve
Yenilikçilik Mali Destek Programı
Program Sonrası Değerlendirme Raporu**

30.12.2022

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)

Mehmet YÜCEL

İÇİNDEKİLER

Şekiller Listesi.....	2
Tablolar Listesi.....	3
ÖNSÖZ.....	4
1. Yönetici Özeti	5
2. Kısaltmalar	6
3. Giriş.....	7
4. Program Hakkında Genel Bilgiler	8
4.1. Programın Tanım ve Kapsamı	9
4.2. Programın Amaç, Öncelik ve Performans Göstergeleri	14
5. Programın Sonuçları	16
5.1. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler	16
5.1.1. Proje Başvurularına İlişkin İstatistiki Bilgiler.....	16
5.1.2. Sözleşme İmzalanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler	17
5.1.3. Başarılı Olarak Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler.....	18
6. Programın Değerlendirilmesi.....	20
6.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem.....	20
6.2. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi	22
6.2.1. İlgililik.....	22
6.2.2. Etkinlik.....	26
6.2.3. Etkililik.....	33
6.2.4. Etki	36
6.2.5. Sürdürülebilirlik	38
6.2.6. Katkısalılık	42
7. Sonuç ve Değerlendirmeler (Program Tasarımına Yönelik Çıkarımlar)	44
8. EKLER.....	47
9. KAYNAKÇA.....	51

Şekiller Listesi

Şekil 1. Proje Uygulama Sürecinde Proje Sahiplerine Yapılan Ön, Ara ve Nihai Ödeme Oranları	19
Şekil 2. Sözleşmeye Bağlanan ve Zeyilnameler Sonrası Oluşturulan Proje Bütçe Kalemlerinin Gerçekleşme Oranları.....	27
Şekil 3. Bağımsız Değerlendiricilerin Projelere Verdikleri Ortalama Sürdürülebilirlik Puanları	39
Şekil 4. Projenizi Tamamlandıktan Sonra Projenin Devamlılığı Ve Sürdürülebilirliği Adına Ek Olarak Bir Yatırım Yaptınız mı?	41
Şekil 5. Ajanstan Destek Almamış Olsaydınız Yine De Aynı Yatırımı Yapabilir Miydiniz?	42

Tablolar Listesi

Tablo 1. Programın Künyesi.....	10
Tablo 2. Proje Düzeyinde Programın Performans Göstergeleri	14
Tablo 3. Proje Başvuru Sürecine Ait İstatistiki Bilgiler	16
Tablo 4. Proje Başvurularının İlçelere Göre Dağılımı	16
Tablo 5. Sözleşme İmzalanan Projelere Ait İstatistiki Bilgiler	17
Tablo 6. Başarılı Olarak Tamamlanan Projelere Ait İstatistiki Bilgiler	18
Tablo 7. Projelerin Değerlendirilmesine İlişkin Başvuru Rehberinde Yer Alan İlgililik Kriterleri	24
Tablo 8. Bağımsız Değerlendiricilerin Ortalama İlgililik Puanları	25
Tablo 9. Uygulamaya Konulan Projeleri Kapsamında Düzenlenen Zeyilname Sayısı	26
Tablo 10. Başvuru Sahipleri Tarafından Düzenlenen Zeyilnamelerin İçerikleri ve Nedenleri	27
Tablo 11. Uygulamaya Konulan Projelerin Süresi.....	28
Tablo 12. Program Kapsamında Başvuru Sahipleri Tarafından Hedeflenen Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Durumu (Çıktı Düzeyinde).....	29
Tablo 13. Mali Destek Programının Etkinliğine Dair İşletmelerin Görüşleri – 1	30
Tablo 14. Mali Destek Programının Etkinliğine Dair İşletmelerin Görüşleri – 2	31
Tablo 15. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi (Sonuç Düzeyinde)	33
Tablo 16. Mali Destek Programı Kapsamında İşletmelerin Etkililik Kriterlerine Katılım Düzeyleri... ..	35
Tablo 17. Mali Destek Programı Kapsamında İşletmelerin Etki Kriterlerine Katılım Düzeyleri	36
Tablo 18. Projelerin Değerlendirilmesine İlişkin Başvuru Rehberinde Yer Alan Sürdürülebilirlik Kriterleri	38
Tablo 19. Mali Destek Programı Kapsamında Kurumların Sürdürülebilirlik Kriterlerine Katılım Düzeyleri	39

ÖNSÖZ

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA) tarafından hazırlanan bu Program Sonrası Değerlendirme Raporunda (PSDR); Ajansın faaliyet gösterdiği Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerindeki kar amacı güden işletmelere 2018 yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı (YENİ) ile sağlamış olduğu hibe desteğinin etki ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Mali Destek Programına (MDP) başvuru yapan işletme sayısı 180 olup bu başvuru sahiplerinin 31 tanesi ile sözleşme imzalanmış ancak 9 projenin feshedilmiş olması dolayısıyla 22 proje başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Ajansın programa tahsis ettiği kaynağın parasal tutarı 6,4 milyon TL olup başvuru sahiplerinin program kapsamında sağladığı 7,5 milyon TL'lik eş finansmanla birlikte toplamda 13,9 milyon TL'lik mali kaynak harekete geçirilmiştir.

Program kapsamında uygulanan anket sonuçları ve Ajans kayıtlarından elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde; program kapsamında istihdam, yenilikçi ve farklılaştırılmış ürün üretimi, üretim kapasitesi ve miktarı, toplam üretim değeri, işletmelerin tanınırlıkları gibi göstergelerde olumlu yönde ilerlemeler olmuştur.

Ajans tarafından ilerleyen yıllarda uygulanması muhtemel olan mali destek programlarının tasarım ve uygulama aşamasında nelere dikkat etmesi gerektiğine dair sonuç ve önerilerin yer aldığı bu çalışmaya; anket sorularını cevaplayarak katkı sağlayan işletmelere ve çalışmaya destek olan Ajansımız İzleme ve Değerlendirme Birimi (İDB) personellerine teşekkür eder çalışmanın ülkemize ve bölgemize faydalı olmasını temenni ederim.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)

Genel Sekreterliği

1. Yönetici Özeti

DOĞAKA, 2010 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla 5449 Sayılı kanun ile kurulmuştur. Kalkınma Ajanslarının kuruluş amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Ajans yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda ülkemizdeki üst ölçekli plan ve programları da gözeterek bölgenin kalkınması için hazırlamış olduğu Bölge Planı'nda belirtilen sektörel gelişme eksenleri kapsamında bölgedeki spesifik sektörlerde var olan sorunların çözülmesi ve fırsatlardan daha fazla yararlanılması için Proje Teklif Çağrısı (PTÇ) usulüyle bölgedeki kar amacı gütmeyen kamu kurum ve kuruluşlarını hibe yöntemiyle desteklemek için MDP'ler uygulamaktadır.

Çalışmaya konu olan ve 2018 yılında uygulamaya konulan Mali Destek Programının amacı "TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamak" şeklinde belirlenmiştir.

İşletmelere yönelik uygulanan bu MDP kapsamında programa başvuru yapan 180 işletme Ajanstan hibe yöntemiyle (%50) destek almaya hak kazanmış olup bölgede bulunan bu işletmelere Ajans tarafından 6,4 milyon TL'lik bir mali kaynak transfer edilmiştir. İşletmelerin projeler kapsamındaki yapmış olduğu harcamaların toplam maliyeti ise 7,5 milyon TL olmuştur.

Programın orta ve uzun vadeli etkilerini değerlendirme amacıyla bir anket formu hazırlanarak bu form Ajanstan destek alan işletmeler tarafından elektronik ortamda doldurulmuş ve bu anket sonuçlarına bağlı olarak projelerin "ilgililik", "etkinlik", "etkililik", "etki" ve "sürdürülebilirlik" değerlendirilmesi yapılmıştır.

Programın "Etkililik" değerlendirmesi ile ilgili olarak; program kapsamında 166 kişilik istihdam sağlanmış, 22 yenilikçi ürün geliştirilmiş, 73 farklı ürün üretilmiştir. Ayrıca işletmelerin üretim kapasitelerinde %250'lere, üretim miktarında ise %450'lere varan artış gerçekleşmiştir. Yine işletmelerin toplam üretim değerlerinde %131, yurtiçi satış tutarlarında %147 ve yurtdışı satış tutarlarında %46 artış gerçekleşmiştir.

2. Kısaltmalar

BD: Bağımsız Değerlendirici

DOĞAKA: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı

DYK: Destek Yönetim Kılavuzu

KAYS: Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi

MDP: Mali Destek Programı

İDB: İzleme ve Değerlendirme Birimi

PSDR: Program Sonrası Değerlendirme Raporu

PTÇ: Proje Teklif Çağrısı

YENİ: Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı

3. Giriş

TR63 Bölge Planı (2014-2023) “Nitelikli insan kaynağı ve gelişmiş altyapı olanakları ile rekabet gücü ve yaşam kalitesi yüksek bölge” vizyonu ve bu vizyona ulaşmak için ulusal ve uluslararası hedeflerin dikkate alındığı;

- Enerji üretim kapasitesinin artırılması
- Sanayide rekabet gücünün geliştirilmesi
- Tarımda yapısal dönüşümün sağlanması ve kırsal kalkınma
- Lojistik sektörünün geliştirilmesi
- Turizm potansiyelinin ekonomiye kazandırılması
- Kentsel altyapının iyileştirilmesi
- Sosyal altyapının iyileştirilmesi gelişme eksenlerinden oluşmaktadır.

2018 yılı ve sonrası dönemlerde uygulanacak destek programları için de temel referans kaynağı olan Bölge Planı metninde temel gelişme eksenleri arasında yer alan sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve bölgenin lokomotif sektörleri konumunda olan Ana Metal Sanayi, Tekstil, Mobilya, Ayakkabı, Metal Mutfak Eşya, Filtre, Gıda Sanayi ve Makine İmalatı bulunmaktadır. DOĞAKA’nın 2018 yılı içerisinde uyguladığı destek programlarından biri olan “Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı” kapsamında bu sektörler önceliklendirilmiştir. Bu program ile KOBİ’lerin teknolojik altyapılarını geliştirerek büyümelerine katkı sağlamak ve temiz üretim anlayışının bölgede yaygınlaşması ile çevreye duyarlı üretim bilincinin oluşması hedeflenmiştir.

2012, 2014 ve 2016 yıllarında da uygulanan Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programları ile 151 firmaya yaklaşık 40 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. Bu programlar ile işletmelerin yenik yapma ve uygulama kültürlerinin geliştirilmesine, teknoloji transferine bağlı olarak maliyetlerin düşürülmesine, ürün katma değerlerinin artırılmasına, markalaşma ve pazarlama yeteneklerinin geliştirilmesine, uluslararası pazarda aldıkları rolün desteklenmesine, iş hacmi ve ihracatlarının artırılmasına ve aile şirketi olan KOBİ’lerin kurumsallaşmalarına katkı sağlanmıştır.

2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı ile bölge işletmelerinde ve sektörlerinde yakalanan bu yenilikçi yaklaşımlar desteklenmeye devam edilmiştir.

4. Program Hakkında Genel Bilgiler

2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı'nın temel amacı; TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamaktır.

Bu amaçla 2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı;

1. KOBİ'lerde yenilikçiliğin desteklenmesi,
2. KOBİ'lerde teknolojik altyapının güçlendirilmesi,
3. Bölgede çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması öncelikleri çerçevesinde uygulanmıştır.

2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı kapsamında öncelikli olarak imalat sanayii sektöründe faaliyet gösteren bölgenin lokomotif sektörlerine (Ana Metal Sanayi, Tekstil, Mobilya, Ayakkabı, Metal Mutfak Eşya, Filtre, Gıda Sanayi, Makine İmalatı) yönelik yatırımların desteklenmesi hedeflenmiştir.

Öncelik 1 kapsamında Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde kurulu işletmelerin yenilikçilik kapasitesinin artırılması amacıyla, katma değeri yüksek yeni ürün üretimi, ürün çeşitlendirilmesi, patent hakkı alınmış bir ürünün ya da tasarımın üretime dönüştürülmesi, yüksek pazarlama süreçlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Öncelik 2 kapsamında, KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının iyileştirilmesine yönelik yapacakları modernizasyon yatırımlarının desteklenmesi, ticarileştirilmiş olan yenilik uygulamalarının yayılması ve işletmelerde üretim ve kalite artışı hedeflenmiştir.

Öncelik 3 kapsamında, bölgede çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması amacıyla işletmelerin tükettikleri enerjileri üretmek üzere yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaları, enerji verimliliğinin artırılması, üretim süreçleri sonucunda meydana gelen atıkların azaltılması veya yeniden işlenerek farklı alanlarda kullanılmasının sağlanması, çevreye duyarlı üretim yöntemleri kullanılarak sürdürülebilir çevre anlayışının oluşturulması hedeflenmiştir.

4.1. Programın Tanım ve Kapsamı

Ajansımız 2018 Yılı Çalışma Programı ve Bütçesi çerçevesinde; Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği ve Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzu'na (DYK) uygun olacak şekilde Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programının uygulanması amacıyla Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde proje teklif çağrısına çıkmıştır. Söz konusu programa son başvuru tarihi 13.04.2018 olarak belirlenmiştir.

2018 Yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programına; kar amacı güden kuruluşlar başvuru yapabilmiş olup proje uygulama süresi en fazla 18 ay olan program için Ajans tarafından projelere tahsis edilen toplam bütçe tutarı ise 15.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Teklif çağrısı kapsamında başarılı bulunan her bir proje için Ajans tarafından bu projeye tahsis edilen hibe desteği; asgari 50.000 TL, azami 500.000 TL olarak belirlenmiştir. Ayrıca program kapsamında işletmelere tahsis edilen hibe desteğinin oransal miktarı; projenin toplam uygun maliyetinin % 25'inden az ve % 50'sinden fazla olmayacak şekilde belirlenmiştir.

Tablo 1. Programın Künyesi

2018 YILI SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİMİN GELİŞTİRİLMESİ YENİLİKÇİLİK MALİ DESTEK PROGRAMI		
Programın Amacı	TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamak.	
Programın Öncelikleri	1. KOBİ'lerde yenilikçiliğin desteklenmesi 2. KOBİ'lerde teknolojik altyapının güçlendirilmesi 3. Bölgede çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması	
Programın Toplam Bütçesi	15.000.000 TL	
Proje Başına Destek Tutarı	Asgari: 50.000 TL	Azami: 500.000 TL
Destek Oranı	Asgari: %25	Azami: % 50
Proje Uygulama Yeri	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	
Proje Uygulama Süresi	Azami: 18 ay	
Başvuru Yapılabilecek Proje Sayısı	Azami 2 adet	
Destek Alınabilecek Proje Sayısı	Azami 1 adet	
Uygun Başvuru Sahipleri	Ticari Esaslara Göre Faaliyet Gösteren ve İmalat Yapan ya da Yapmaya Başlayacak Olan; • Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler • Kooperatifler ve Birlikler (Kâr Amacı Güden)	
İlan Tarihi	15 Ocak 2018	
Elektronik Son Başvuru Tarihi ve Saati	6 Nisan 2018 Saat 23.59	
Elden Teslim Son Başvuru Tarihi ve Saati	13 Nisan 2018 Saat 17.00	
Sonuçların Açıklanması İçin Öngörülen Tarih	Ağustos 2018	

Destek sağlanabilecek projelere yönelik üç temel uygunluk kriteri söz konusudur:

Başvuru sahibi ve ortaklarının uygunluğu

- İmalat sanayinde faaliyet gösteriyor olması ya da proje sonunda imalat sanayinde faaliyete geçecek olması,
- Merkez ya da yasal şubesi TR63 Bölgesinde kayıtlı olan ve bölgeye yatırım yapacak işletmelerin, 01.07.2017 tarihinden önce TR63 Bölgesinde kurulmuş, tescil edilmiş ve faaliyette olması,
- Merkez ya da yasal şubesi TR63 Bölgesi dışında olan ve bölgeye yatırım yapacak işletmelerin, 01.07.2017 tarihinden önce kurulmuş, tescil edilmiş ve faaliyette olması ve son başvuru tarihine kadar bölgeye kayıt yaptırmış olması,
- Faaliyette olması [Başvuru Sahibinin personel ve/veya makine- ekipmanlarıyla birlikte en az 01.07.2017 tarihinden beri işler durumda (faaliyette) olması] (Bölge dışından yatırım yapacak işletmeler için bölge dışındaki merkez ya da yasal şubesinin faaliyette olduğunun belgelenmesi gerekmektedir),
- Projenin hazırlığından ve yönetiminden (eğer varsa ortakları ile birlikte) doğrudan sorumlu olması, aracı olarak hareket etmemesi,
- Proje kapsamında inşa edilecek ya da geliştirilecek yapı ve/veya projenin uygulanacağı yapıya/işyerine/işletmeye vb. ilişkin, ya başvuru sahibinin kanuni sahibi ve işletmecisi olması ya da program ilan tarihinden sonraki 5 yılı kapsayacak kira kontratı/protokol vb. sunması ve kiralanan yapılar için yapı değiştirme konusunda mülk sahibinin muvafakatının olması.

Projelerin uygunluğu

- İşletmelerde ürün çeşitliliğinin artırılmasına yönelik yatırımlar,
- Katma değeri yüksek yeni ürün üretilmesine yönelik üretim hatlarının kurulmasına yönelik yatırımlar,
- İşletmelerde mevcut üretim yapısının yenilikçi yöntemlerle geliştirilmesine yönelik yatırımlar,
- İşletmelerin araştırma-geliştirme, yenilikçilik, bilgi ve teknoloji kullanım düzeylerini yükselterek; farklı ürünler geliştirmeleri ve/veya yenilik içeren üretim süreçlerini bünyelerine katmalarına yönelik yatırımlar,
- İşletmelerin yeni pazarlama ve iletişim stratejileri geliştirerek farklı pazarlara açılmalarına yönelik yatırımlar,

- İşletmelerin uluslararası kalite standartları ile uyumlu olarak üretim yapabilmeleri için gerekli teknik altyapının geliştirilmesine yönelik yatırımlar (CE işareti, TSE, ISO, HACCP belgeleri alımını içeren yatırımlar vb.),
- Marka, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım vb. gibi tescil belgelerinin alınması ve tescillenmiş ürünlerin ticarileştirilmesine yönelik yatırımlar,
- İşletmelerde üretim hatlarının modernizasyonuna yönelik yatırımlar,
- Sektörün ihtiyaç duyduğu teknolojik yöntem ve uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik yatırımlar,
- Dolum, etiketleme ve paketleme makinesi üretimine yönelik yatırımlar,
- Paketli, fileli, etiketli gıda üretiminin geliştirilmesine yönelik yatırımlar,
- İşletmelerde yeniliğin yayılmasına yönelik iyi uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik yatırımlar,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının (rüzgâr, güneş, su, biyokütle) kullanılarak üretimde tüketilen enerjinin üretilmesine yönelik yatırımlar,
- Atık ısının değişik teknikler ile yeniden sürece dâhil edilmesine yönelik yatırımlar,
- İmalat sanayi makinalarında kullanılan eski tip verimi düşük motorların yüksek verimli motorlar ile değiştirilmesine yönelik yatırımlar,
- Atıkların değerlendirilmesi, geri dönüşüm ile yüksek katma değerli ürün ve enerji üretimine yönelik yatırımlar,
- Ürün özelliklerinin değiştirilerek çevre dostu ürünler tasarlanmasına yönelik yatırımlar,
- Evsel atıkların yeniden değerlendirilerek ekonomiye kazandırılmasına yönelik yatırımlar,
- Üretim sürecinde ısı ve enerji kayıplarının önüne geçilmesine yönelik yatırımlar.
- Kirlilik kontrolü yaklaşımında kullanılan boru sonu teknikler yerine, kirliliğin kaynağında oluşmadan azaltılmasına yönelik yatırımlar.

Maliyetlerin uygunluğu

Uygun doğrudan maliyetler, projenin yürütülmesi için gerekli olan, yararlanıcı veya ortağı tarafından gerçekleştirilen ve gerçek tutarlar üzerinden hesaplanan maliyetlerdir:

- Proje yürütülmesinde/uygulanmasında görevlendirilmiş yeni istihdam edilen personelin (kendi personeli hariç) proje süresince net maaşları, sosyal sigorta primleri, ilgili diğer ücret ve maliyetler (Ücretler, piyasa koşullarına uygun olarak belirlenmelidir),

- Piyasa fiyatlarına uygun olmaları ve projenin uygulanabilmesi için gerekli olmaları koşulu ile yeni makine ekipman ve hizmet (nakliye, kira vb.) satın alma maliyetleri,
- İşletmelere yönelik kalite sistemleri, marka, patent, endüstriyel tasarım vb. geçerli belgeler alınmasına yönelik giderler,
- Projenin uygulanmasına ilişkin sarf malzemesi maliyetleri,(kâğıt, CD/DVD, kartuş, vb. kırtasiye malzemeleri),
- Taşeron maliyetleri (basım, etkinlik organizasyonu vb.),
- Projenin uygulanması için mutlaka gerekli olması ve proje bütçesinde öngörülen Ajans destek tutarının %30'unu geçmemek koşulu ile küçük ölçekli yapım işleri (onarım, boya, badana, elektrik ve ısıtma hattı, vb.),
- Denetim raporu maliyetleri,
- Mali hizmetler maliyetleri (proje faaliyetleri kapsamında havale maliyetleri, sigorta, banka maliyetleri vb.),
- Görünürlük maliyetleri (yürütülmekte olan projenin tanıtımı),
- Yazılım, otomasyon sistemleri, web sayfası ve e-ticaret giderleri,
- Belge, sertifika ve marka tescili almaya yönelik giderler.

4.2. Programın Amaç, Öncelik ve Performans Göstergeleri

Kar amacı güden işletmelere yönelik uygulanan 2018 yılı Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı'nın temel amacı; TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamaktır.

Bu amaç çerçevesinde belirlenen öncelikler:

- KOBİ'lerde yenilikçiliğin desteklenmesi,
- KOBİ'lerde teknolojik altyapının güçlendirilmesi,
- Bölgede çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması.

Tablo 2. Proje Düzeyinde Programın Performans Göstergeleri

No	Gösterge	Birim
1	Toplam Üretim Değeri	TL/Yıl
2	Yurt İçi Satış Tutarı	TL/Yıl
3	Yurt Dışı Satış Tutarı	TL/Yıl
4	Sürekli İstihdam	Kişi
5	Geçici İstihdam	Kişi
6	Ar-Ge Harcamaları	TL/Yıl
7	Ar-Ge Personeli Sayısı	Kişi
8	Üretim Kapasitesi	Ton,m3, Adet vb./Yıl
9	Üretim Miktarı	Ton,m3, Adet vb./Yıl
10	Makine Sayısı	Adet
11	Yerli Makine Sayısı	Adet
12	İthal Makine Sayısı	Adet
13	Üretim Hattı Sayısı	Adet
14	Müşteri Sayısı	Adet
15	Eğitim Sayısı	Adet
16	Eğitim Süresi	Saat
17	Eğitime Katılan Kişi Sayısı	Kişi
18	Eğitim Harcamaları	TL/Yıl
19	Ürün Çeşidi Sayısı	Adet
20	Yenilikçi Ürün Çeşidi Sayısı	Adet

No	Gösterge	Birim
21	Patent Başvuru Sayısı	Adet
22	Patent Tescil Sayısı	Adet
23	Marka Başvuru Sayısı	Adet
24	Marka Tescil Sayısı	Adet
25	Faydalı Model Başvuru Sayısı	Adet
26	Faydalı Model Tescil Sayısı	Adet
27	Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı	Adet
28	Endüstriyel Tasarım Tescil Sayısı	Adet
29	Alınan Sertifika Sayısı	Adet
30	Kurulan/Geliştirilen Ar-Ge/Ür-Ge Merkezi Sayısı	Adet
31	Kurulan/Geliştirilen Laboratuvar Sayısı	Adet
32	Geliştirilen Prototip Ürün Sayısı	Adet
33	Çevre Mevzuatına Uygun Tesis Sayısı	Adet
34	Geri Dönüşüm Teknolojilerine Yapılan Yatırım Tutarı	TL/Yıl

5. Programın Sonuçları

5.1. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler

5.1.1. Proje Başvurularına İlişkin İstatistiki Bilgiler

Tablo 3. Proje Başvuru Sürecine Ait İstatistiki Bilgiler

İl	Başvurusu Yapılan Proje Sayısı		Ajanstan Talep Edilen Destek Miktarı (A)		İşletmelerin Taahhüt Ettiği Eş Finansman Miktarı (B)		Projelerin Toplam Bütçesi (A+B)	
	Adet	%	TL	%	TL	%	TL	%
Hatay	81	45%	28.324.883	46%	30.397.298	45%	58.722.181	46%
Kahramanmaraş	71	39%	23.244.117	37%	24.385.655	36%	47.629.772	37%
Osmaniye	28	16%	10.458.071	17%	12.228.580	19%	22.686.651	17%
Toplam	180	100%	62.027.071	100%	67.011.533	100%	129.038.604	100%

Tablo 3 incelendiğinde;

- Programa toplamda 180 proje başvurusu yapıldığı, başvuru sayısı bakımından Hatay ilinin %45’lik oran ile ilk sırada yer aldığı,
- Tüm projeler kapsamında Ajans istenen destek miktarının 62 milyon TL, kurumların karşılamayı taahhüt ettiği eş finansman miktarının ise 67 milyon TL olduğu ve tüm projelerin toplam bütçesinin 120 milyon TL olduğu anlaşılmaktadır.

Proje başvuruları bakımından Ajans tarafından programın uygulanması için tahsis edilen 15 milyon TL’lik kaynağın 4 katı tutarında finansal destek talebinde bulunulmuştur.

Tablo 4. Proje Başvurularının İlçelere Göre Dağılımı

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Proje Sayısı	İlçe	Proje Sayısı	İlçe	Proje Sayısı
Altınözü	1	Afşin	1	Merkez	11
Antakya	50	Çağlayancerit	1	Bahçe	3
Arsuz	3	Dulkadiroğlu	45	Kadirli	3
Belen	5	Elbistan	3	Toprakkale	11
Defne	4	Göksun	1	Toplam	28
Dörtyol	3	Onikişubat	17		
İskenderun	9	Pazarcık	1		
Payas	4	Türkoğlu	2		
Reyhanlı	1	Toplam	71		
Samandağ	1				

Toplam	81
---------------	-----------

Projelerin ilçeler bazında dağılımına bakıldığında;

- Hatay ilinde 15 tane ilçeden 5 ilçeden proje başvurusu yapılmadığı, en fazla proje başvurusunun merkez ilçe olan Antakya ilçesinden,
- Kahramanmaraş ilindeki ilçelerden ise 3 ilçe dışındaki diğer ilçelerden proje başvurusu yapıldığı, en fazla proje başvurusunun ise merkez ilçe olan Dulkadiroğlu ile Onikişubat ilçesinden,
- Osmaniye ilindeki ilçelerden ise 6 ilçenin 3'ünden proje başvurusu yapıldığı, en fazla proje başvurusunun ise Merkez ve Toprakkale ilçelerinden yapıldığı anlaşılmaktadır.

Program kapsamında bölgede bulunan birçok ilçeden proje başvurusu yapılması; uygulamaya konulan programın bölgenin yatırım ihtiyaçlarına büyük ölçüde hitap ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte en fazla proje başvurularının merkez ve merkeze yakın ilçelerden yapılması ise bu ilçelerdeki sanayi altyapısının diğer ilçelere göre daha fazla geliştiğini de göstermektedir.

5.1.2. Sözleşme İmzalanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler

Tablo 5. Sözleşme İmzalanan Projelere Ait İstatistiki Bilgiler

İl	Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı		Ajansın Tahsis Ettiği Destek Miktarı (A)		Kurumların Tahsis Ettiği Eş Finansman Miktarı (B)		Projelere Tahsis Edilen Toplam Bütçe (A+B)	
	Adet	%	TL	%	TL	%	TL	%
Hatay	15	48%	5.220.907	47%	5.363.783	34%	10.584.690	40%
Kahramanmaraş	10	32%	3.377.716	31%	7.607.133	49%	10.984.849	41%
Osmaniye	6	19%	2.429.124	22%	2.658.830	17%	5.087.954	19%
Toplam	31	100%	11.027.747	100%	15.629.746	100%	26.657.493	100%

Tablo 5 incelendiğinde;

- Program kapsamında toplam 31¹ başvuru sahibiyle sözleşme imzalandığı, sözleşme imzalanan iller kapsamında en fazla proje sözleşmesinin Hatay ilindeki başvuru sahipleriyle imzalandığı,

¹ Program kapsamında başarılı proje sayısı 44 iken 13 başvuru sahibi sözleşme imzalamadan feragat etmiştir.

- Sözleşme imzalanan projelere Ajansın tahsis ettiği mali kaynağın 11 milyon TL, kar amacı gütmeyen kurumların bu projelerin uygulanması için karşılamayı taahhüt ettiği eş finansman miktarının 15,6 milyon TL olduğu, eş finansmanla birlikte tüm projelerin toplam bütçesinin ise 26,6 milyon TL olduğu,
- Ajansın; projelerin uygulanması için tahsis ettiği kaynağın %48'inin Hatay ilindeki projelere, %32'sinin Kahramanmaraş ilindeki projelere %19'unun ise Osmaniye ilindeki projelere ait olduğu,
- Toplam eş finansman miktarı açısından ise Kahramanmaraş ilinden (Hatay ilindeki projelere göre) görece az sayıda proje başarılı olmasına rağmen, Kahramanmaraş ilindeki başvuru sahiplerinin, Hatay ilindeki başvuru sahiplerinden daha fazla eş finansman sağlamayı taahhüt ettiği anlaşılmaktadır.

Bölgede bulunan iller düzeyinde, illerin sanayi altyapısı bakımından gelişmişlik düzeyine göre, sözleşme imzalanan proje başvuru sayısı ve Ajansın bu projelere tahsis ettiği mali kaynak arasında dengeli bir dağılım göze çarpmaktadır. Bununla birlikte özellikle Kahramanmaraş ilinin Hatay iline göre (sözleşme imzalanan proje sayısına göre) daha fazla eş finansman sağlaması ise Kahramanmaraş ilindeki başvuru sahiplerinin daha fazla külfete katlandığını da göstermektedir.

5.1.3. Başarılı Olarak Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistiki Bilgiler

Tablo 6. Başarılı Olarak Tamamlanan Projelere Ait İstatistiki Bilgiler

İl	Tamamlanan Proje Sayısı		Ajansın Gerçekleştirdiği Destek Miktarı (A)		Kurumların Gerçekleştirdiği Eş Finansman Miktarı (B)		Projelerin Gerçekleşen Toplam Bütçesi (A+B)	
	Adet	%	TL	%	TL	%	TL	%
Hatay	10	46%	3.331.137	52%	3.408.580	45%	6.739.717	48%
Kahramanmaraş	8	36%	2.317.535	36%	3.278.086	43%	5.595.621	40%
Osmaniye	4	18%	818.382	13%	851.739	11%	1.670.121	12%
Toplam	22	100%	6.467.054	100%	7.538.405	100%	14.005.459	100%

Tablo 6'dan;

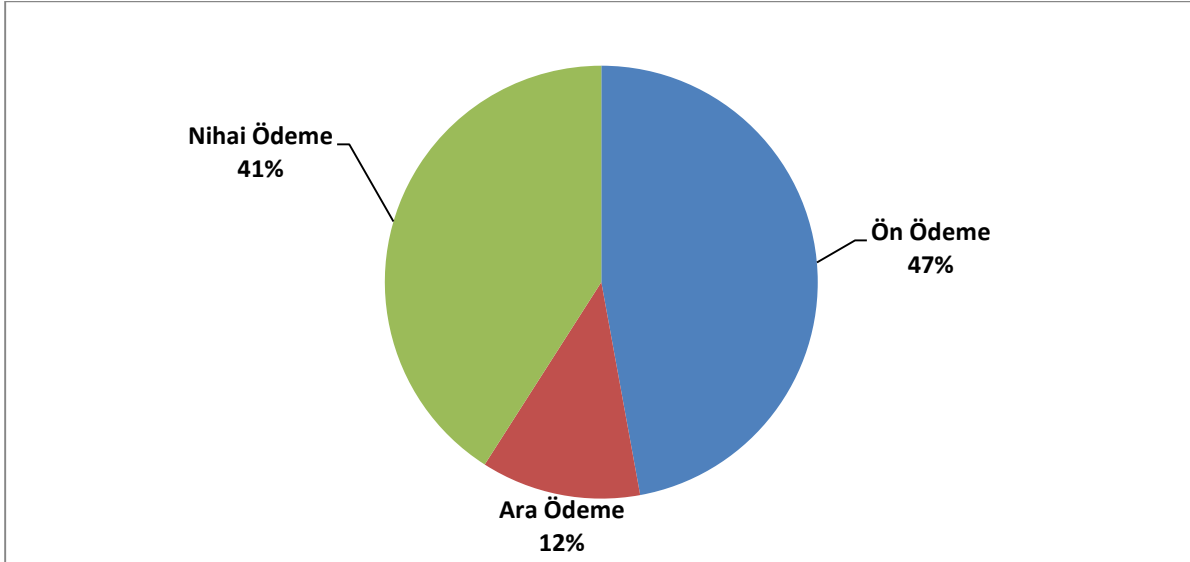
- Uygulamaya konulan program kapsamında sözleşme imzalanan 31 projeden 22 tanesinin başarılı bir şekilde tamamlandığı,
- Ajansın başvuru sahiplerine 6,4 milyon TL ödeme gerçekleştirdiği, başvuru sahiplerinin ise 7,5 milyon TL eş finansman sağladığı,

- Uygulamaya konulan program kapsamında projelerin gerçekleşen toplam bütçesinin ise 14 milyon TL olduğu anlaşılmaktadır.

Program kapsamında Hatay ilinden sözleşme imzalanan 5 proje, Kahramanmaraş ve Osmaniye ilinden ise 2 proje feshedilmiştir. Bu tür durumların önüne geçmek amacıyla projelerin inceleme ve değerlendirme aşamalarının titizlikle gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Ajansın programa tahsis ettiği kaynak başvuru rehberinde 15 milyon TL olarak belirtilmiş olup bu kaynağın 11 milyon TL'si başarılı olan projelere tahsis edilmiştir. Ancak bazı projelerin feshedilmesi ve bazı projelerde ise başvuru sahibinin sözleşme imzalamadan feragat etmesi Ajans tarafından projelere toplamda 6,4 milyon TL ödenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla projelere tahsis edilen mali kaynak etkin bir şekilde kullanılamamıştır.

Şekil 1. Proje Uygulama Sürecinde Proje Sahiplerine Yapılan Ön, Ara ve Nihai Ödeme Oranları

Şekil 1'den program kapsamında başvuru sahiplerine yapılan ödemelerin %47'sinin ön, %41'inin nihai ve %12'sinin ise ara ödeme şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Başvuru sahipleriyle Ajans arasında yapılan sözleşmeye göre ödemelerin %40'ının ön, %50'sinin ara ve %10'unun ise nihai olarak yapılması planlanmışken uygulamada bu oranlar gerçekleşmemiştir. Bu durum daha çok başvuru sahipleri tarafından proje faaliyetlerinin uygulama süresine tam anlamıyla riayet edil(e)mediğini, yüklenicilere yapılacak ödemelerin iş bitimine göre ayarlanmasından kaynaklandığını da dolaylı olarak göstermektedir.

6. Programın Değerlendirilmesi

6.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem

2018 YENİ Programının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan bu Program Sonrası Değerlendirme Raporu; DOĞAKA tarafından desteklenen ve başarılı olarak projelerini tamamlamış olan 22 işletmenin yürüttüğü projelerin programın tamamlanmasının ardından orta ve uzun vadeli etkilerinin işletmeler bazında ölçülmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Değerlendirme çalışmalarının ilk aşamasında; öncelikle DOĞAKA İDB uzmanlarının faal olarak kullandığı ve elektronik olarak her bir uzman personel tarafından yürütülen projelere ait bilgilerinin kaydedildiği veri tabanı ve yine Ajans uzmanları tarafından kullanılan Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi'nde (KAYS) yer alan proje bilgileri incelenmiş ve bu iki sistemde yer alan bilgiler değerlendirmeye altlık teşkil edecek şekilde kullanılmıştır.

Ayrıca “Kalkınma Ajanslarınca Desteklenen Mali Desteklerin Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar”da yer alan bilgiler ışığında projelerin İlgililik, Etkinlik, Etkililik, Etki ve Sürdürülebilirliklerini ölçmek amacıyla işletmelerin elektronik olarak doldurabileceği şekilde ekte yer alan bir anket formu hazırlanmış ve bu form her bir işletme tarafından doldurulmuş ve işletmelerin sorulara vermiş oldukları cevaplar aşağıda yer alan bölümlerde değerlendirmeye alınmıştır.

Projelerin “İlgililik” ve “Sürdürülebilirlik” kısımlarının değerlendirilmesi için Ajans tarafından Mali Destek Programı Rehberinde belirtilen değerlendirme kriterleri ve bu kriterler bazında Ajans tarafından görevlendirilen bağımsız değerlendiricilerin projelere verdikleri puanlar incelenmiştir. Ayrıca projelerin sürdürülebilir olup olmadığına dair kurumlara 5’li likert ölçeğinde sorular sorulmuştur.

Projelerin “Etkinlik” kısımlarının değerlendirilmesi için Ajans kayıtları incelenerek projelerin etkin bir şekilde yürütülüp yürütülmediğine dair veriler (proje süresi, sözleşme değişiklikleri vb.) elde edilmiştir. Sonrasında Ajans kayıtlarında yer alan ve her bir projeye ait “performans göstergeleri” incelenmiş ancak başvuru sahipleri tarafından çıktı düzeyinde performans göstergeleri belirlenmemiş olması nedeniyle bu göstergeler çalışmada kullanılamamıştır. Ayrıca kurumlara 5’li likert ölçeğinde sorular sorulmuştur. Yine Ajansın programı etkin bir şekilde yürütüp yürütmediğine dair de kurumlara bazı sorular yöneltilmiştir.

Projelerin “Etkililik” kısımlarının değerlendirilmesi için öncelikle başvuru sahipleri tarafından hedeflenen performans göstergelerinin Ajansın amaç ve önceliklerine göre sınıflandırılması yapılarak bu göstergeler ve öncelikler arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Ayrıca bu kısmın değerlendirilmesi için işletmelere söz konusu mali destek programının öncelikleriyle de ilişkili olacak şekilde 5’li likert ölçeğinde sorular sorulmuştur.

Projelerin “Etki”lerini ölçmek amacıyla ise projenin orta ve uzun vadeli etkilerinin neler olduğuna dair kurumlara bazı sorular sorularak işletmelerin bu sorulara verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket yönteminde başarılı olarak tamamlanan bütün projelere sorular yöneltildiği için örnekleme yapılmamıştır. Ayrıca anket yoluyla elde edilen veriler, MS Excel programları kullanılarak analiz edilmiştir.

6.2. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi

Bu bölümde, Ajans tarafından uygulamaya konulan program; “İlgililik”, “Etkinlik”, “Etkililik”, “Etki” ve “Sürdürülebilirlik” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

6.2.1. İlgililik

İlgililik kriteri ile müdahalenin hedeflerinin genel sosyoekonomik amaç ve ihtiyaçlara, ulusal veya bölgesel plan ve programlara uygunluğu değerlendirilmektedir.

Bu bölümün değerlendirilmesinde; öncelikle turizm sektörünün ihtiyaç ve sorunlarının anlatıldığı ve sektörün neden desteklenmesi gerektiğine dair Ajansın hazırlamış olduğu Bölge Planı’ndan hareketle program rehberinde belirtilen gerekçelendirmelere yer verilmiştir. Ardından yine program rehberinde belirtilen ilgililik kriterleri çerçevesinde projeleri değerlendiren “Bağımsız Değerlendirici (BD)”lerin her bir kritere göre projelere vermiş oldukları puanlar incelenmiş ve projelerin program rehberinde belirtilen amaç ve önceliklerle ne kadar ilgili olduğu hakkında çıkarsamada bulunulmuştur.

Programının Bölge Planı ve Üst Ölçekli Programlarla Uyumu

Üretimde teknolojiye ve yenilikçiliğe dayalı rekabet gücünün geliştirilmesi, 10. Kalkınma Planı’nda yer alan ve “Yüksek ve İstikrarlı Büyüme” şeklinde ifade edilen büyüme stratejisinin en önemli bileşenlerinden birisidir. Bu amaca yönelik olarak; işletmelerin teknoloji geliştirme ve kullanma yeteneğinin artırılması ve çevre faktörünü de dikkate alarak özel sektörün Ar-ge ve yenilik faaliyetlerinin geliştirilmesinin rekabet gücünün artırılmasında en önemli faktör olduğu 10. Kalkınma Planı’nda ve Üretimde Verimliliğin Artırılması Dönüşüm Programında yer almıştır.

Bu genel çerçeve içerisinde 10. Kalkınma Planı dönemi için; başta imalat sanayi olmak üzere tüm sektörlerde işletmelerin yenilik faaliyetlerinin desteklenmesi, büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekli firmalar arasında verimlilik farkının yüksek olduğu gıda, giyim, metal eşya, mobilya sektörlerinde küçük işletmelerin verimliliklerinin artırılmasına öncelik verilmesi, KOBİ’lerin ar-ge, yenilik ve ihracat kapasitelerinin geliştirilmesi ve markalaşmaları temel öncelikler arasında yer almıştır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından bölgesel gelişme alanında ulusal düzeyde genel politikaları ve öncelikleri tayin etmek üzere hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) 2014-2023’ e göre, Bölgesel Gelişme Vizyonu ve Stratejileri Mekânsal Amaçları

kapsamında, küresel rekabet gücünün artırılabilmesi için, nitelikli mal üretme, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) 2014-2023’de yer alan yatay amaçlardan biri de sürdürülebilir çevre ve yeşil ekonominin desteklenmesidir. Kademeli olarak temiz üretim yöntemlerine geçiş, enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik uygulamalar, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve bunların ülke düzeyinde yaygınlaştırılması uygulanması planlanan politikalar arasında yer almaktadır.

Ayrıca Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018 Eylem Planı kapsamında Sanayide Teknolojik Dönüşümün sağlanması gerektiği, geleneksel üretim yapan işletmelerin katma değeri yüksek ürün üretimi ve teknolojik yöntemler kullanılmasının teşvik edilmesi politikaları yer almaktadır.

Programın önceliklerinden bir diğeri ise bölgede temiz üretim uygulamalarının yaygınlaştırılmasıdır. İşletmelerin çevreye duyarlı ürünler ve sistemler kullanarak sürdürülebilir çevre anlayışını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu durum 10. Kalkınma Planında üretim ve hizmetlerde yenilenebilir enerji, eko verimlilik, temiz üretim teknolojileri gibi çevre dostu uygulamaların desteklenmesi, çevre dostu yeni ürünlerin geliştirilmesi ve markalaşması politikaları ile desteklenmektedir.

Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2015-2018 Eylem Planı’nda ise “Sanayide Yeşil Üretim Özendirilecek” politikası dahilinde işletmelerin üretimde harcadıkları enerjiyi üretmelerini sağlayacak yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlar teşvik edilmektedir.

Ulusal programlarla uyumlu olarak hazırlanan TR63 Bölge Planı 2014-2023 metninde TR63 Bölgesi’nde bölgesel kalkınmaya en hızlı ve etkili katkı sağlayabilecek sektörler arasında sanayi sektörüne yer verilmiş ve sanayi sektörü “stratejik gelişme eksenleri” arasında yer almıştır. “Sanayide Rekabet Gücünün Geliştirilmesi” stratejisi başlığı altında işletmelerin büyümelerine katkı sağlayacak ve rekabet güçlerini artıracak yatırımların gerçekleştirilmesi, Ar-Ge, Ür-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, teknolojik altyapının geliştirilerek yeni ürün ve süreçlerin işletmelerin bünyelerine dâhil edilmesi stratejileri oluşturulmuştur.

Bölge Planında yeni ve yenilikçi yatırımlar ile sanayi katma değerinin yükseltilmesi sanayi sektöründeki temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak; TR63 Bölgesi sanayi teknolojisinin düşük-orta seviyeden orta-yüksek seviyeye yükseltilmesi, patent, marka

ve coğrafi işaret gibi yenilikçilik anlayışı ile paralel gelişen sınai mülkiyet haklarına ilişkin uygulamaların yaygınlaştırılması ana hedefler arasında yer almıştır.

Bunun yanı sıra ulusal plan ve stratejilerle eşgüdüm içerisinde çevreye duyarlı üretim anlayışının bölge geneline yayılması, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin ihtiyaç duydukları enerjiyi kendilerinin üretmesini sağlayacak yenilenebilir enerji yatırımları ve açığa çıkan atıkların değerlendirilmesine yönelik yatırımların desteklenmesi bölge planında yer alan stratejiler arasında yer almıştır.

Ajansımız tarafından bölgenin öne çıkan sektörlerine yönelik yapılan analiz çalışmalarında (Ana Metal Sanayi, Tekstil, Mobilya, Ayakkabı, Metal Mutfak Eşya, Filtre, Gıda Sanayi, Makine İmalatı) bu sektörlerde yer alan küçük işletmelerin en önemli sorunlarından birisinin teknolojik altyapı eksikliği ve katma değeri düşük ürün üretimi olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede programın amaç ve öncelikleri bölgede var olan sorunların çözümüne yönelik tasarlanmıştır.

Ulusal ve bölgesel bazda incelenen plan, araştırma ve raporlar doğrultusunda, iktisadi kalkınmayı amaçlayan bu program ile TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Tamamlanan Projelerin Konuları İtibariyle Programın Öncelik ve Amaçlarıyla Uyum

Tablo 7. Projelerin Değerlendirilmesine İlişkin Başvuru Rehberinde Yer Alan İlgililik Kriterleri

Kriterler	Puan
Proje, teklif çağrısının genel amaç ve öncelikleriyle ne kadar ilgili?	5
Proje programın öncelikli sektörlerine yönelik mi?	5
Programla uyumlu özel katma değer unsurlarına yer veriliyor mu?	
• Marka, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım tescil belgelerini alınmasına ve alınmış tescil belgelerinin ticarileştirilmesine yönelik mi?	
• Kayıtlı İstihdam artışı sağlıyor mu?	
• Mikro işletmeden küçük işletmeye, küçük işletmeden orta büyüklükteki işletme statüsüne geçebilecek yatırım mı?	
• Firma için yenilikçi olmasının yanında Bölge veya sektör için yenilikçi nitelik taşıyor mu? Ya da model oluşturacak bir temiz üretim uygulaması niteliği taşıyor mu?	5
• Kaynak verimliliği sağlıyor mu?	
• Proje, tedarik zinciri, üretim, sevkiyat, satış (pazarlama) ve satış sonrası hizmetlerden en az 2 sinde gelişmeyi hedefliyor mu?	
• Proje ithalat bağımlılığının azaltılmasına ya da ihracatın artırılmasına yönelik mi?	
(Bu unsurlardan 1-2 unsur içeriyorsa 1-2 puan, 3-4 unsur içeriyorsa 3-4 puan, en az 5 unsur içeriyorsa 5 puan verilir.)	
Proje, bölgenin potansiyeli, ihtiyaç ve sorunlarıyla ne kadar ilgili?	
• Başvuru sahibinin sorun ve ihtiyaçları bölgenin sorun ve ihtiyaçlarını yansıtıyor mu?	5
• Bu sorun ve ihtiyaçların çözüme kavuşturulması, bölgeye katma değer sağlayacak mı?	

Başvuru sahibi daha önce DOĞAKA'dan mali destek aldı mı?

(Daha önce destek almayan başvuru sahipleri için 5 puan, daha önce destek alan için 1 puan verilir) 5

Toplam Puan 25

Uygulamaya konulan program kapsamında başarılı olan projeler, programın Başvuru Rehberi'nde belirtilen ve Tablo 7'de yer alan "İlgililik" kriterleri çerçevesinde bağımsız değerlendiriciler tarafından değerlendirilmiştir.

Proje tekliflerinin destek almaya hak kazanabilmesi için program rehberindeki "İlgililik" kriter setinde yer alan puanlama tablosuna göre her bir projenin 35 puan üzerinden en az 15 puan alması gerekmektedir.

Tablo 8. Bağımsız Değerlendiricilerin Ortalama İlgililik Puanları

Proje	Minimum	Ortalama	Maksimum
Proje 1		22	
Proje 2		22	
Proje 3		22	
Proje 4		18	
Proje 5		21	
Proje 6		20	
Proje 7		21	
Proje 8		21	
Proje 9		20	
Proje 10		21	
Proje 11	16	20	22
Proje 12		20	
Proje 13		17	
Proje 14		21	
Proje 15		20	
Proje 16		19	
Proje 17		19	
Proje 18		16	
Proje 19		20	
Proje 20		16	
Proje 21		18	
Proje 22		18	

Tablo 8'de bağımsız değerlendiricilerin projelere verdikleri puanların (ortalama puanlara göre) minimum ve maksimum değerleri bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde tüm projelerin ortalamalara göre minimum değeri 15 puan ve üzerinde yer almaktadır. Dolayısıyla bağımsız değerlendiricilerin tüm projelere verdikleri puanlar dikkate alındığında projelerin programla ilgili olduğu söylenebilmektedir.

6.2.2. Etkinlik

Program ve projede etkinlik, belirli bir zaman dilimi içinde çeşitli faaliyetleri yürüterek kullanılan girdiler ile müdahale sonucu belirlenen zaman aralığında hedeflenen sayı ve kalitede çıktılarının üretilmesidir. Program girdilerinden maksimum çıktı veya programa ait çıktılarının minimum girdiyle sağlanmasıdır.

Söz konusu kriter ile uygulanan desteklerde elde edilen çıktı ve sonuçların kullanılan kaynaklarla (girdiler) ne derecede orantılı olduğu, destek bütçesiyle daha fazlasının elde edilip edilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Bu bölüm iki başlık altında değerlendirilmiştir. “Projelerin Etkinliği” başlığı altında; program kapsamında proje sahipleri ve Ajans personelleri tarafından kullanılan/tüketilen girdiler sonucu elde edilen çıktılarının seviyesi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda proje sahipleri tarafından düzenlenen “bütçe/sözleşme değişiklikleri/zeyilnameler”, projelerin uygulanma “süresi” değerlendirilmiştir. Ayrıca proje sahipleri tarafından projenin hazırlık aşamasında “çıktı” düzeyinde tanımlanan performans göstergeleri de değerlendirmeye alınmıştır. Bu başlık altında değerlendirilen tüm unsurlara ait veriler Ajans personellerinin projeye dair verileri kayıt altına aldığı proje raporlamalarından ve Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemine (KAYS) proje sahipleri ve proje uzmanları tarafından kaydedilen verilerden elde edilmiştir. “Program Uygulama Sürecinin Etkinliği” başlığı altında ise programın tasarımı ve uygulama sürecinde kullanılan insan kaynağı ve mevzuat gibi girdi sayılabilecek unsurların süreçteki etkinliği değerlendirilmiştir. Bu başlık altındaki tüm veriler proje sahiplerinin anket sorularına vermiş olduğu cevaplardan elde edilmiştir.

Projelerin Etkinliği

Tablo 9. Uygulamaya Konulan Projeleri Kapsamında Düzenlenen Zeyilname Sayısı

Proje Sayısı	Düzenlenen Zeyilname Sayısı	Kabul	Red
22	6	6	0

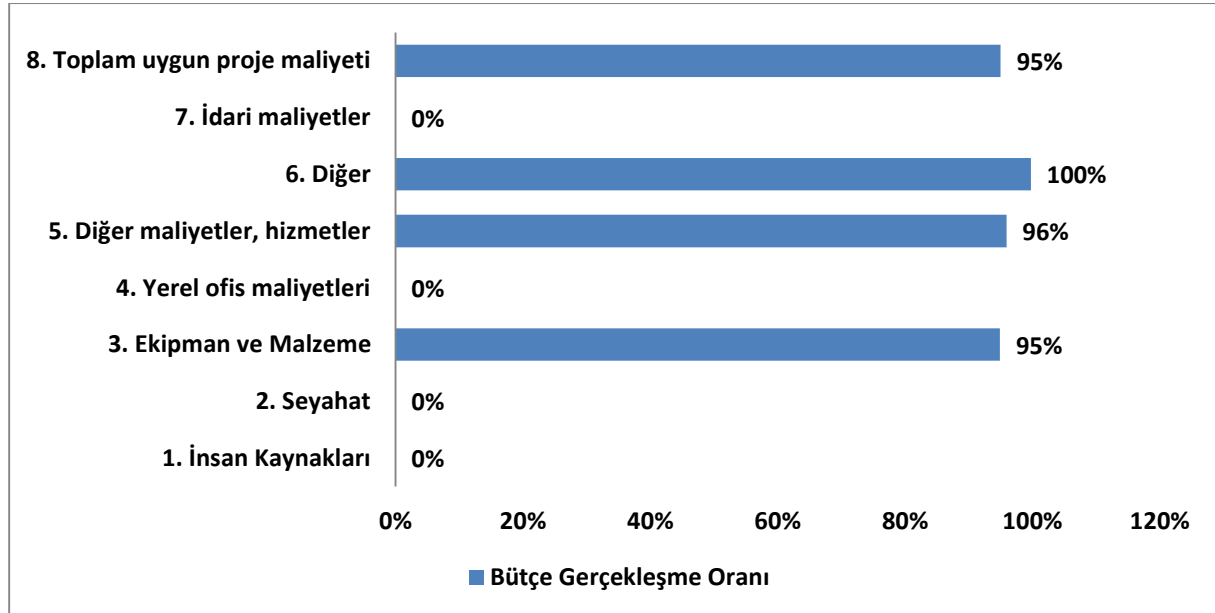
Program kapsamında başvuru sahipleri proje hazırlık aşamasında hazırlamış oldukları proje bütçesine göre mali destek almaya hak kazanmaktadırlar. Projeden beklenen çıktılarının elde edilmesi için bütçe dahilinde bir girdi tanımlayabileceğimiz bu parasal kaynağın başvuru sahipleri ve Ajans tarafından etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı hususu son derece önemlidir. Bu noktada başvuru sahipleri tarafından mali kaynağa esas teşkil eden bütçe

üzerinde, projelerin uygulama aşamasında, bazı değişiklikler yapılmasına dair talepler başvuru sahipleri tarafından Ajansa iletilmektedir.

Program kapsamında uygulamaya konulan projeler ile ilgili olarak başvuru sahipleri tarafından proje hazırlık aşamasında Ajansa sunulan bütçe ve faaliyetler konusunda, zeyilname hazırlanmak suretiyle, sözleşme değişiklikleri talepleri Ajansa iletilmiştir.

Ajans tarafından uygulamaya konulan 22 proje kapsamında başvuru sahipleri tarafından toplam 6 adet zeyilname düzenlenmiştir. Bu zeyilnamelerin tamamı Ajans tarafından kabul edilmiştir.

Şekil 2. Sözleşmeye Bağlanan ve Zeyilnameler Sonrası Oluşturulan Proje Bütçe Kalemlerinin Gerçekleşme Oranları

Proje uygulama aşamasında proje sahipleri tarafından Ajansa sunulan zeyilname talepleri incelenmiş olup bu taleplerinin içerikleri ve nedenleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 10. Başvuru Sahipleri Tarafından Düzenlenen Zeyilnamelerin İçerikleri ve Nedenleri

Zeyilname İçeriği	Nedenleri
Proje Süresinin Uzatılması	- Yüklenici firmanın satın alınan makineyi firmaya zamanında teslim etmemesi. - İhale süreçlerinin beklenenden uzun sürmesi.
Bütçeye Yeni Kalem Eklenmesi, Bütçeden Kalem Çıkarılması	- Proje hazırlık aşamasında bütçeye yazılan eski teknoloji makine yerine (katılım sağlanan makine fuarında görülen) yeni teknolojiye sahip makineler alınmak istenmesi. - Satın alınmak istenen makinelerin alımı için gerçekleştirilen ihaleye teklif gelmemesi sonucu bu makinelerin yerine işletmenin ihtiyacı olan başka makineler alınmak istenmesi.

	Proje hazırlık aşamasında bütçeye yazılan makineler süreç içerisinde ihtiyaç kalmadığının düşünülmesi ve bu makineler yerine yeni makineler alınmak istenmesi.
--	--

Tablo 11. Uygulamaya Konulan Projelerin Süresi

Projeler	Başvuruda Belirtilen Proje Süresi (Ay)	Gerçekleşen Proje Süresi (Ay)	Uzatılan Proje Süresi (Ay)
Proje 1	12	14	2
Proje 2	12	12	0
Proje 3	12	10	0
Proje 4	18	19	1
Proje 5	12	10	0
Proje 6	9	13	4
Proje 7	9	11	2
Proje 8	8	11	3
Proje 9	10	13	3
Proje 10	12	14	2
Proje 11	9	11	2
Proje 12	12	14	2
Proje 13	9	12	3
Proje 14	12	14	2
Proje 15	8	9	1
Proje 16	8	10	2
Proje 17	8	13	5
Proje 18	9	10	1
Proje 19	12	14	2
Proje 20	9	12	3
Proje 21	9	11	2
Proje 22	12	14	2

Başvuru sahipleri tarafından bütçe dahilinde uygulanan faaliyetler belli bir zaman (süre) dilimini kapsamaktadır. Bu husus ajans tarafından, mevzuatsal sınırlar dikkate alınarak, proje başvuru rehberinde belirtilmiştir. Projelerin uygulanması için gerekli olan ve bir girdi olarak tanımlayabileceğimiz bu zamanın unsurunun Ajans ve başvuru sahipleri tarafından etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığının değerlendirilmesi önemli bir husustur.

Uygulamaya konulan projelerin süresi teklif çağrısı başvuru rehberinde en fazla 18 ay olarak belirlenmiştir. Ancak tamamlanan projeler kapsamında, proje hazırlık aşamasında, başvuru sahipleri tarafından projelerin uygulama süresi genel olarak 8 ay ile 12 ay arasında belirlenmiştir. Bununla birlikte 3 proje dışında diğer tüm projeler zamanında bitirilememiştir. Başvuru sahipleri projelerini en az 2 en fazla ise 5 ay gecikmeyle bitirmişlerdir.

Tablo 12. Program Kapsamında Başvuru Sahipleri Tarafından Hedeflenen Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Durumu (Çıktı Düzeyinde)

Performans Göstergesi	Birim	Hedef	Sonuç	Gerçekleşme Düzeyi (%)
Eğitim Sayısı	Adet	3	3	%100
Eğitim Süresi	Saat	45	45	%100
Eğitime Katılan Kişi Sayısı	Kişi	27	18	%67
Eğitim Harcamaları	TL	5.000,00	6.000,00	%120
Ar-Ge Harcamaları	TL	10.000,00	40.774,00	%408
Ar-Ge Personeli Sayısı	Kişi	4	5	%125
Makine Sayısı	Adet	90	119	132%
Marka Tescil Sayısı	Adet	4	2	50%
Marka Başvuru Sayısı	Adet	1	1	100%
Faydalı Model Başvuru Sayısı	Adet	3	3	100%
Faydalı Model Tescil Sayısı	Adet	1	1	100%
Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı	Adet	3	2	67%
Alınan Sertifika Sayısı	Adet	9	8	89%

Ajans programdan beklenen sonuçları elde etmek amacıyla, program başvuru rehberinde belirtilen temel amaç ve önceliklerle uyumlu olabilecek şekilde, proje düzeyinde bazı performans göstergeleri belirlemekte ve Ajans tarafından belirlenen bu performans göstergeleri üzerinden başvuru sahipleri de kendi proje faaliyetlerinin sonuçlarına uygun olabilecek şekilde performans göstergeleri seçmektedir.

Uygulamaya konulan projelerde başvuru sahipleri ve Ajans tarafından bütçe (parasal kaynak), zaman (süre), insan kaynakları ve mevzuat gibi girdi olarak tanımlanabilen unsurların kullanıldığı/yönetildiği süreç sonucunda her bir proje özelinde hedeflenen çıktı, sonuç ve etki gibi göstergelere ulaşıp ulaşılmadığının sorgulanması gerekmektedir.

Başvuru sahipleri tarafından çıktı düzeyinde hedeflenen performans göstergelerine ait veriler Tablo 12’de yer almaktadır. Tabloda yer alan veriler incelediğinde:

- “Eğitim sayısı ve süresi” bakımından %100’lik, “Eğitime katılan kişi” sayısı bakımından %67’lik, “Eğitim harcamaları” bakımından %120’lik,
- “Ar-Ge harcamaları” bakımından %408 “Ar-Ge personeli sayısı” bakımından %125’lik,

- “Alınan makine sayısı” bakımından %132’lik,
- “Marka başvuru sayısı” bakımından %100’lük “Marka tescil sayısı” bakımından %50’lik,
- “Faydalı model başvuru ve tescil sayısı” bakımından %100’lük,
- “Endüstriyel tasarım başvuru sayısı” bakımından %67’lik,
- “Alınan sertifika sayısı” bakımından %89’luk bir gerçekleşme düzeyine ulaşılmıştır.

Program Uygulama Sürecinin Etkinliği

Tablo 13. Mali Destek Programının Etkinliğine Dair İşletmelerin Görüşleri – 1

ETKİNLİK KRİTERLERİ-1	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Proje hazırlık aşamasında Ajans tarafından yapılan yönlendirmeler/toplantılar yeterliydi.	50%	50%	-	-	-
Proje başvuru rehberleri açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştı.	45%	55%	-	-	-
Projenin yazımı aşamasında sıkıntı çekmedim.	27%	68%	-	5%	-
Proje uygulamasına ilişkin verilen eğitimler yeterliydi.	41%	55%	5%	-	-
Proje uygulamasına yönelik süreçler açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştı.	41%	55%	5%	-	-
Proje uygulama süresince proje izleme uzmanının teknik desteği yeterli düzeydeydi.	59%	41%	-	-	-
Proje izleme ziyaretleri sayısı yeterliydi.	59%	32%	9%	-	-

Projelerin hazırlık ve uygulama aşamasında Ajans personelleri ve başvuru sahipleri, mevzuatsal sınırlar dahilinde, birbirleriyle etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Projelerin yönetim ilkesi çerçevesinde hazırlanması ve yürütülmesi noktasında insan kaynaklarının ve süreçte kullanılan araçların bir girdi olarak tanımlanabileceği düşünüldüğünde bu girdilerin etkinlik düzeyinin ölçülmesi gerekmektedir.

Başvuru sahiplerine Tablo 13’te yer alan bazı sorular yöneltilmiştir. Projelerin hazırlık aşamasına yönelik olarak başvuru sahiplerinin:

- Tamamı “projelerin hazırlık aşamasında Ajans tarafından yapılan yönlendirmelerin yeterli olduğu”nu,
- Tamamı “proje başvuru rehberlerinin açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlandığı”nı,

- %95'i "proje yazımı aşamasında sıkıntı çekmediği"ni ifade etmişlerdir.

Projelerin uygulama aşamasına dair ise başvuru sahiplerinin;

- %95'i "proje uygulamasına ilişkin Ajans tarafından verilen eğitimlerin yeterli olduğu"nu,
- %95'i "proje uygulamasına yönelik süreçlerin Ajans tarafından açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlandığı"nı,
- Tamamı "izleme uzmanının teknik desteğinin yeterli düzeyde olduğu"nu,
- %91'i "proje izleme ziyaretleri sayısı yeterli olduğu"nu ifade etmiştir.

Yukarıdaki anket sonuçlarında da anlaşılabileceği Ajans uzmanlarının proje hazırlık ve uygulama sürecinde etkin bir şekilde faaliyetleri yürüttüğü ve süreçte aktif görev aldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 14. Mali Destek Programının Etkinliğine Dair İşletmelerin Görüşleri – 2

ETKİNLİK KRİTERLERİ-2	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Hiç Katılmıyorum
Proje kapsamında verilen hibe miktarı oranı (%50) yeterlidir.	14%	36%	23%	18%	9%
Projelere verilen ön ödeme tutarı yeterlidir.	18%	36%	27%	9%	9%
Proje kapsamında yapılan ihale prosedürleri yorucuydu.	5%	36%	32%	23%	5%
Ara ve nihai raporları hazırlamak yorucu ve zaman alıcıydı.	5%	32%	36%	18%	9%

Projelerin hazırlık, uygulama ve bitiş aşamasında Ajans personellerinden ziyade başvuru sahiplerini daha fazla ilgilendiren ve mevzuat gereği uyulması gereken bazı sınırlamalar ve uygulamalar mevcuttur. Projelerin yürütülmesi aşamasında mevzuatın da bir girdi olarak tanımlanabileceğinden hareketle bu mevzuattan kaynaklanan hususlar hakkında başvuru sahiplerine Tablo 14'te yer alan bazı sorular sorulmuştur.

Program hazırlık aşamasına yönelik olarak başvuru sahiplerinin:

- %50'si "%50 olarak belirlenen hibe miktarı oranını yeterli bulduğu"nu belirtirken %27'si ise bu oranın yetersiz olduğunu beyan etmiştir.

Projelerin uygulama ve bitiş süreçlerine yönelik olarak ise başvuru sahiplerinin:

- %54'ü "projelere verilen ön ödeme tutarını yeterli bulduğu"nu,

- %41'i "proje kapsamında gerçekleştirilen ihale prosedürlerinin yorucu olduğu"nu,
- %37'si "ara ve nihai raporları hazırlamanın yorucu ve zaman aldığı"nı ifade etmiştir.

6.2.3. Etkililik

Etkililik kriteri kapsamında, elde edilen çıktı ve sonuçlar ile desteklerin temel amaç ve önceliklerinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Temel olarak bu kriter ile amaç ve önceliklere ulaşmak için doğru projelerin desteklenip desteklenmediği belirlenmektedir.

Bu kriterin değerlendirilmesi aşamasında, Ajans tarafından program rehberinde belirtilen ve proje sahipleri tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen ve sonuca ulaşmak için bir araç olarak kullanılan çıktı düzeyindeki performans göstergeleri haricindeki sonuç göstergelerinin programın amaç ve öncelikleri ile olan bağlantısı bir tablo yardımıyla ortaya konmuştur. Ardından, Ajans kayıtlarında yer alan verilerden yararlanarak oluşturulan tablodan elde edilen verilerin yetersiz olması nedeniyle, programın temel amaç ve öncelikleriyle ilgili olabilecek şekilde programın sonuçlarına dair belirlenen tutum ifadeleri anket aracılığıyla proje sahiplerine sorulmuş ve ankete verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

Tablo 15. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi (Sonuç Düzeyinde)

Amaç	Öncelik	Program Performans Göstergesi	Birim	Hedef	Sonuç
TR63 Bölgesindeki KOBİ'lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamak	1. KOBİ'lerde yenilikçiliğin desteklenmesi	1. Yenilikçi Ürün Çeşidi Sayısı	Adet	21	22
		2. Ürün Çeşidi Sayısı	Adet	71	73
		3. Geliştirilen Prototip Ürün Sayısı	Adet	3	0
		4. Ar-Ge Personeli Sayısı	Kişi	4	5
	2. KOBİ'lerde teknolojik altyapının güçlendirilmesi	5. Üretim Kapasitesi	Kg	6.287.360	15.360.000
			Ton	916	228.604
			Adet	377.946	534.942
			Metr eküp	371.200	571.200
		6. Üretim Miktarı	Kg	4.144.765	2.161.556
			Ton	3.600	9.087
			Adet	37.140	162.371
			Metr eküp	48.000	0
		7. Üretim Hattı Sayısı	Adet	13	13
	3. Çevreye duyarlı üretim sistemlerinin	8. Üretim Hattı Sayısı	Adet	1	1

Amaç	Öncelik	Program Performans Göstergesi	Birim	Hedef	Sonuç
	kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması				
	4. Hiçbir Öncelik Kapsamına Girmiyor	9. Sürekli İstihdam	Kişi	128	166
		10. Toplam Üretim Değeri	TL	43.845.326	57.513.489
		11. Yurt İçi Satış Tutarı	TL	39.568.208	58.001.409
		12. Yurt Dışı Satış Tutarı	TL	14.899.173	6.927.737
		13. Müşteri Sayısı	Kişi	702	771

Bu kriterin değerlendirmesi için Tablo 15’te yer alan performans göstergeleri; program kapsamında Ajans tarafından daha önceden belirlenen ilgili olabilecekleri önceliklere göre sınıflandırılmıştır. Hiçbir öncelik ile ilgisi olmadığı düşünülen göstergeler ise ayrı bir başlık altında sınıflandırılmıştır.

2018 yılı YENİ programının amacı; “TR63 Bölgesindeki KOBİ’lerin teknolojik altyapılarının geliştirilerek yenilikçi ve çevreye duyarlı üretim anlayışı ile büyümelerine katkı sağlamak” şeklinde belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda üç adet öncelik belirlenmiş olup birinci öncelik; “KOBİ’lerde yenilikçiliğin desteklenmesi” şeklinde ikinci öncelik; “KOBİ’lerde teknolojik altyapının güçlendirilmesi” üçüncü öncelik; “Çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması” şeklinde belirlenmiştir.

Ajansımız tarafından belirlenen ilk öncelik kapsamında 4 adet performans göstergesi tanımlanmış olup bu gösterge kapsamında belirlenen hedeflerden birisi hariç diğerlerine tam olarak ulaşılmıştır. Özellikle prototip ürün geliştirme konusunda herhangi bir ilerleme meydana gelmemiştir.

İkinci öncelik kapsamında ise 3 adet performans göstergesi tanımlanmış olup işletmeler bu göstergeler kapsamında hedefledikleri değerlere büyük ölçüde ulaşmışlardır.

Üçüncü öncelik kapsamında ise işletmeler tarafından tanımlanan bir adet gösterge kapsamındaki hedefe ulaşılmıştır.

Herhangi bir öncelik kapsamında girmeyen ancak programın amacı ile ilgili olan 5 göstergenin tamamında belirtilen hedeflere tam olarak ulaşılmıştır.

Tablo 16. Mali Destek Programı Kapsamında İşletmelerin Etkililik Kriterlerine Katılım Düzeyleri

ETKİLİLİK KRİTERLERİ	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Hiç Katılmıyor
Bu proje ile firmamız patent hakkı alınmış bir ürünün ya da tasarımın üretime dönüştürmesini sağlamıştır.	5%	23%	27%	41%	5%
Bu proje ile yeni ürün üretimine başlanmıştır.	36%	55%	-	9%	-
Bu proje ile üretimde ürün çeşitliliği artırılmıştır.	55%	41%	-	5%	-
Bu proje ile katma değeri yüksek ürünlerin üretimi sağlanmıştır.	36%	55%	-	9%	-
Bu proje ile firmamızın enerji verimliliği artmıştır.	41%	18%	23%	18%	-
Bu proje ile yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmıştır.	5%	18%	23%	32%	23%
Bu proje ile atıkların geri dönüşümü (kazanımı) sağlanmıştır.	14%	18%	27%	27%	14%

Programın temel amaç ve öncelikleri çerçevesinde başvuru sahiplerine programın muhtemel sonuçları hakkında Tablo 16’da yer alan bazı sorular sorulmuştur. Başvuru sahiplerinin;

- %28’i “proje ile patent hakkı alınmış bir ürünü üretime dönüştürdük”lerini
- %81’i “proje ile yeni ürün üretimine başladık”larını,
- %95’i “proje ile katma değeri yüksek ürünler ürettik”lerini,
- %59’u “firmalarının enerji verimliliğini arttırdı”nı,
- %23’ü “proje ile yenilenebilir enerji kaynakları kullanmaya başladık”larını
- %32’si “proje ile atıkların geri dönüşümünü sağladık”larını ifade etmiştir.

6.2.4. Etki

Etki kriteri ile müdahalenin sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda uzun vadede kendini gösteren geniş kapsamlı sonuçları değerlendirilmektedir.

Söz konusu kriter ile desteklerin uygulamasının tamamlanmasını müteakip olumlu ya da olumsuz, beklenen, doğrudan ya da dolaylı şekilde ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve çevresel değişikliklerin ölçülmesi amaçlanmıştır. Program sonrası değerlendirmenin zamanlanmasına ve projelerin türlerine göre etkilerin ortaya çıkma durumu farklılık gösterebilecektir. Burada amaç etki analizi yapmak değil, destek uygulaması ile ortaya çıkan tüm sonuçların belirlenmesi ve program sonrası değerlendirme kapsamında raporlaştırılmasıdır.

Tablo 17. Mali Destek Programı Kapsamında İşletmelerin Etki Kriterlerine Katılım Düzeyleri

ETKİ KRİTERLERİ	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Hiç Katılmıyor
Bu proje, müşteri ve tedarikçi ihtiyaçlarını cevaplama süresini azalttı.	45%	45%	-	10%	-
Bu proje, yeni ürün veya süreç geliştirme becerisini artırdı.	59%	41%	-	-	-
Bu proje ile yeni faaliyet alanlarına giriş sağlandı.	36%	59%	5%	-	-
Bu proje ile pazarlama, araştırma gibi yeni birimler / çalışma ekipleri kuruldu.	14%	36%	27%	23%	-
Bu proje ile firmamızın tanınırlığı arttı.	32%	59%	5%	5%	-
Bu projenin sektör ve yan sektörlerle olumlu bir etkisi bulunmaktadır.	36%	64%	-	-	-
Proje sonrasında müşterilerimizin ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve analiz eder hale geldik.	36%	64%	-	-	-

Program kapsamında Ajanstan destek alan işletmelere programın uzun vadeli etkilerini ortaya koymak amacıyla Tablo 17’de yer alan bazı sorular sorulmuştur. İşletmelerin:

- %90’ı “projenin müşteri ve tedarikçi ihtiyaçlarını cevaplama süresini azalttığı”nı,
- Tamamı “projenin yeni ürün ve süreç geliştirme becerisini arttırdığı”nı,
- %95’i “proje ile yeni faaliyet alanlarına giriş yaptık”larını,
- %50’si “proje sayesinde pazarlama, araştırma gibi yeni birimler kurduk”larını,
- %90’ı “proje ile firmalarının tanınırlığının arttığı”nı,
- Tamamı “projenin sektör ve yan sektörlerle olumlu bir etkisi olduğu”nu,

- Tamamı “proje sonrasında müşteri ihtiyaçlarını daha iyi anlayıp analiz ettik”lerini ifade etmiştir.

6.2.5. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kriteri ile proje çıktı ve sonuçlarının destek tamamlandıktan sonra da devam ettirilebilir durumunu ifade etmektedir. Bu kapsamda, finansal, çevresel, soyo-kültürel etkenler ile risklerin mevcudiyeti ve destek uygulamalarının etkililik düzeyi dikkate alınmaktadır.

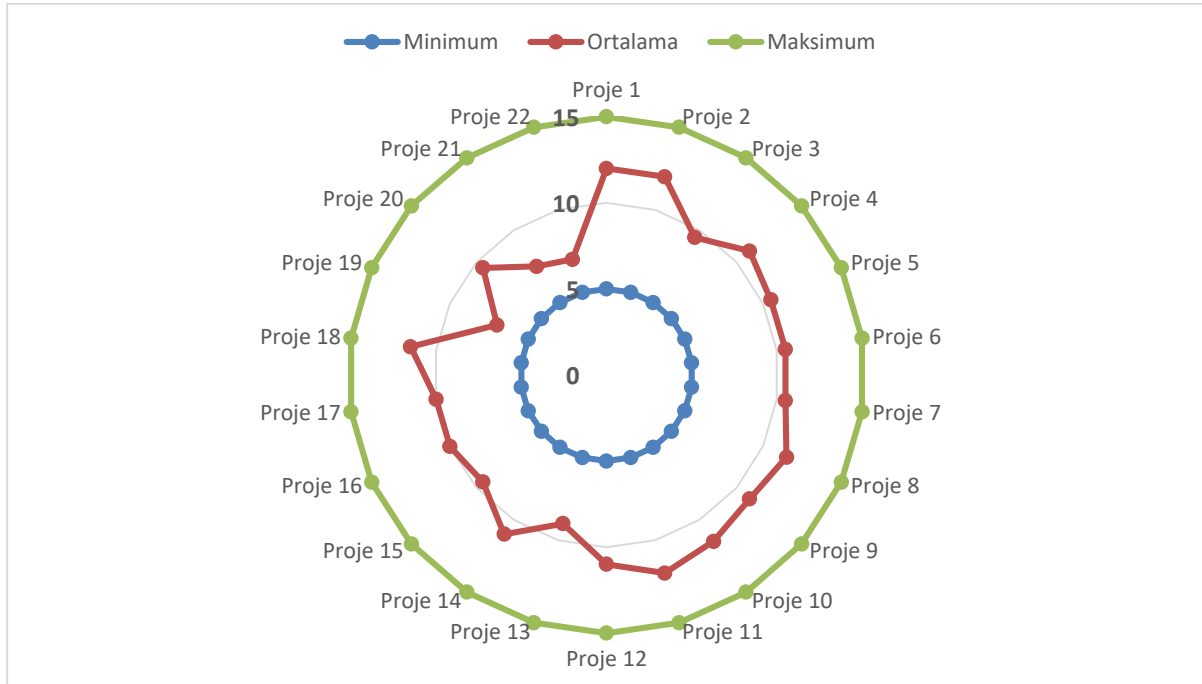
Değerlendirmenin bu kısmında Ajansın program başvuru rehberinde yer verdiği sürdürülebilirlik kriterleri ve bu kriterlere göre bağımsız değerlendiricilerin projelerin sürdürülebilir olup olmadığına dair projelere verdikleri puanlar incelenerek değerlendirilmiştir. Ayrıca projelerin sürdürülebilir olup olmadığına dair proje sahiplerine bazı sorular sorularak bu soruların cevapları analiz edilmiştir.

Tablo 18. Projelerin Değerlendirilmesine İlişkin Başvuru Rehberinde Yer Alan Sürdürülebilirlik Kriterleri

Kriterler	Puan
Projenin, somut bir etki doğurması beklenmekte mi? (Etkilenen işletme sayısı, faaliyetin bölgesel önemi, geçici/kalıcı oluşturulan istihdam, sosyal faydalar, teşvik edilen yeni sermaye yatırımları, bölgenin genel ekonomik ortamında sağlanan gelişmeler vb. dâhil olmak üzere)	5
Proje potansiyel çarpan etkileri içermekte midir? (Proje sonuçlarının; daha geniş alanları etkilemesi ile katma değer yaratacak bilgi yayılması dâhil olmak üzere içinde bulunduğu veya yan sektörlerle pozitif etkisi olacak mı?)	5
Teklif edilen projenin beklenen sonuçları sürdürülebilir mi?	
• Mali Boyut: Faaliyetler destek bittikten sonra nasıl finanse edilecek?	
• Kurumsal Boyut: İşletme tarafından proje sona erdikten sonra da faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi beklenmekte mi?	5
• Proje sürdürülebilir kalkınmaya ve çevrenin korunmasına itibar gösteriyor mu?	
Toplam Puan	15

Bağımsız değerlendiriciler tarafından Ajansa sunulan projelerin sürdürülebilir olup olmadığı, program başvuru rehberinde belirtilen ve yukarıda yer alan soru kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şekil 3. Bağımsız Değerlendiricilerin Projelere Verdikleri Ortalama Sürdürülebilirlik Puanları

22 projenin 17 tanesi iki bağımsız değerlendirici tarafından değerlendirilirken 5 tanesi ise üçüncü bir bağımsız değerlendirici tarafından da değerlendirilmiş ve yeniden puanlanmıştır. Şekil 3'ten anlaşılabileceği üzere, yapılan puanlama neticesinde tüm projelerin ortalama puanlarının minimum (5) ve maksimum (15) değerler arasında puan aldığı görülmüştür.

Bağımsız değerlendiriciler tarafından projelere verilen sürdürülebilirlik puanları değerlendirildiğinde projelerin sürdürülebilir olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 19. Mali Destek Programı Kapsamında Kurumların Sürdürülebilirlik Kriterlerine Katılım Düzeyleri

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KRİTERLERİ	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Hiç Katılmıyor
Proje ile yeni personel istihdam ettim ve bu personeller hala firmamızda çalışmaktadır.	41%	41%	9%	5%	5%
Finansal destek sayesinde proje ile başlattığımız faaliyetleri kendi imkânlarımızla yeni yatırımlar yaparak büyötmekteyiz/sürdürmekteyiz.	41%	45%	9%	-	5%
Ajansın finansal desteği olmadan da yatırımlarımız artarak devam etmektedir.	18%	14%	36%	23%	9%
Firmamızın işletme giderlerini herhangi bir finansal destek almadan da karşılayabiliyoruz.	14%	23%	41%	14%	9%

Bu projeden elde ettiğim deneyimle başka bir projeyi tek başıma yürütebilirim.	18%	36%	27%	9%	9%
---	-----	-----	-----	----	----

Ajanstan destek alan işletmelere projelerin olumlu etkilerinin devam edip etmediğine dair sürdürülebilirlik kriterleri kapsamında Tablo 19’da yer alan bazı sorular sorulmuştur.

Uygulamaya konulan projeler kapsamında işletmeler tarafından toplam 166 kişilik bir istihdam yaratılmıştır. İşletmeler tarafından proje süreci içerisinde işe alınan bu kişilerin hala işletmelerde çalışıp çalışmadığı önemli bir husustur. Ankete katılan işletmelerin %82’si projeler kapsamında işe aldıkları kişileri hala çalıştırdıklarını beyan etmiştir.

Ajans işletmeleri belirli bir süreye kadar ve belirli bir bütçe dahilinde desteklemektedir. Destek bittikten sonra işletmelerin yeni faaliyetler eşliğinde yeni yatırım yapıp yapmadıkları sürdürülebilirlik açısından önemli bir husustur. İşletmelerin %96’sı proje bittikten sonra da yatırımlara devam ettiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte işletmeler Ajans vb. kurumların sağlayacağı desteklere büyük ölçüde bağımlı olduğunu da ifade etmişlerdir. Nitekim işletmelerin sadece %32’si finansal destek olmadan da yatırımlarının arttığını ifade etmiştir.

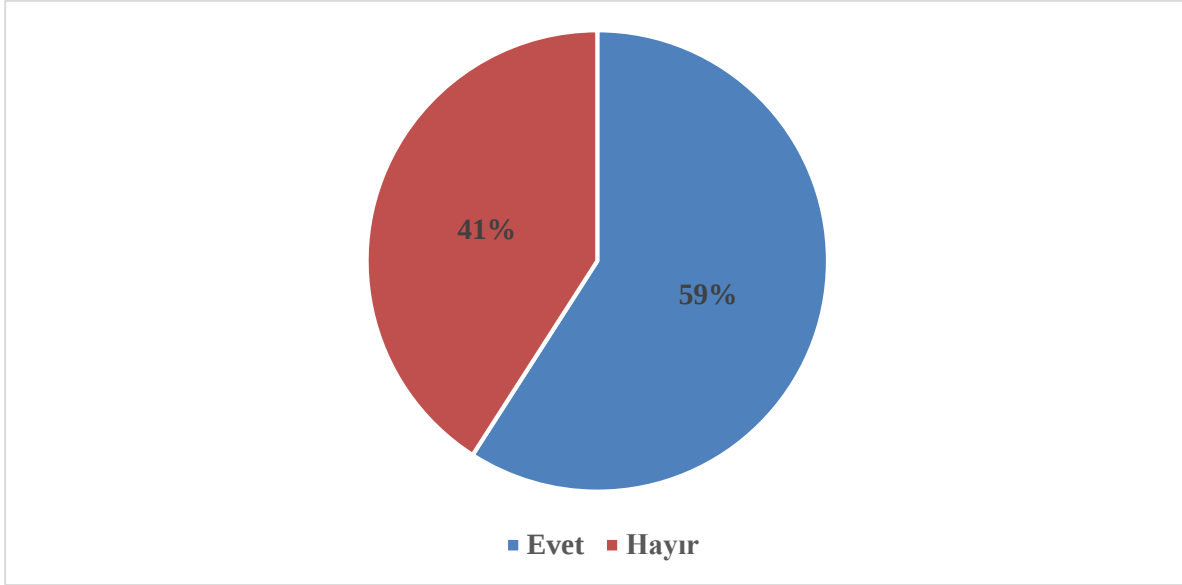
Destek sonrası işletmelerin kendi giderlerini belirli bir ölçüde karşılaması beklenmektedir. Ancak Ajanstan destek alan işletmelerin sadece 37’si finansal destek olmadan da işletme giderlerini karşılayabildiklerini ifade etmiştir. İşletmelerin %41’inin ise bu konuda kararsız kalması şaşırtıcıdır.

Ajanstan destek alan işletmelerin %86’sı projelerin danışmanlar tarafından hazırlandığını beyan etmiştir. Bu durum proje iş ve işlemlerinin büyük kısmının danışmanlar tarafından yapıldığını da göstermektedir. İşletmeler proje iş ve işlemlerinin gerçekleştirilmesi noktasında danışmanlarla birlikte görev almışlardır. Bu durum bölgedeki proje yürütme kapasitesine de doğrudan etki etmektedir. Nitekim Ajanstan destek alan işletmelerin %54’ü bundan sonra tek başına bir projeyi yürütebileceğini ifade etmiştir.

Ajans tarafından uygulamaya konulan bu Mali Destek Programı ile işletmeler ihtiyaç duydukları bazı makine-ekipman/tefrişat malzemeleri satın almışlardır. İşletmeler tarafından mali destek ile alımı gerçekleştirilen bu makine-ekipman/tefrişat malzemelerinin proje süresi bittikten sonra da işletmeler tarafından hala aktif olarak kullanılabilmesi hususu son derece önemlidir. Nitekim gerekli ve yeterli bir şekilde denetim yapılmayan projelerde proje süresi bittikten sonra işletmeler almış oldukları makine-ekipman/tefrişat malzemelerini amacı dışında kullanabilmekte, satabilmekte, devredebilmekte ve kullanım süresi dolduğu

gerekçesiyle hurdaya ayırabilmektedir. Program kapsamında uygulaması biten proje sahiplerinin tamamı almış oldukları makine-ekipman/tefrişat malzemelerini hala aktif olarak kullandıklarını beyan etmişlerdir.

Şekil 4. Projenizi Tamamlandıktan Sonra Projenin Devamlılığı Ve Sürdürülebilirliği Adına Ek Olarak Bir Yatırım Yaptınız Mı?

Ajans; projeleri belirli bir süre içinde ve belirli faaliyetleri gerçekleştirmek üzere belirli bir bütçe ile desteklemektedir. Ancak proje sahibi işletmeler projeler bittikten sonra da proje uygulama süresi içerisinde bazı faaliyetlerin eksik kaldığını, projeyi daha geniş kitlelere ulaştırmak ve projeyi daha fazla bütçe ile kendi kaynakları ile büyütmek isteyebileceklerdir. Bu noktada kurumların %59'u proje tamamlandıktan sonra da ek bir yatırım yaptığını ifade etmiştir. İşletmelerin yağımış oldukları yatırımın büyüklüğüne bakıldığında ise yatırımların büyüklüğü 5 milyon TL ile 300 bin TL arasında değişmektedir.

6.2.6. Katkısalılık

Katkısalılık kriteri, müdahale ile amaçlanan net değişikliklerin elde edilen sonuçların meydana getirilebilme derecesine ifade etmektedir. Bir müdahale ile ortaya çıkan sonuçlar bazen müdahaleden bağımsız olarak gerçekleşmekte, bazen de müdahalenin hedefine uygun olmayan bir takım sonuçlar elde edilebilmektedir. Etki Analizi ve Program Sonrası Değerlendirme çalışmalarında bu hususlar dikkate alınarak müdahale ile amaçlanan değişikliklerin yaratılıp yaratılmadığının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda kamu müdahalesinden kaynaklanan net değişiklikler de katkısal değişiklikler olarak ifade edilmektedir.²

Müdahaleden kaynaklanma hususu katkısalılık değerlendirmesinde “müdahale olmasaydı ne olacaktı?” sorusu ile belirlenmeye çalışılmaktadır. Müdahalenin olmadığı durumda da gerçekleşeceği düşünülen değişiklikler müdahaleden kaynaklanmış sayılmamaktadır. Bu kapsamda Ajanstan destek almamış olsa da bu yatırımı yapabileceklerini ifade edenlerin bunu hangi şekilde gerçekleştireceği de belirlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 5. Ajanstan Destek Almamış Olsaydınız Yine De Aynı Yatırımı Yapabilir Miydiniz?

Programın katkısallığını ölçmek amacıyla işletmelere Şekil 5’te yer alan sorular sorulmuştur. İşletmelerin;

² Zeyneb Ersayın. **Kamu Müdahalelerinde Katkısalılığın Değerlendirilmesi: Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları KOBİ Destekleri Örneği** (Uzmanlık Tezi), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2012.s.11.

- %45'i "yatırımını şimdi değil daha sonraki bir zamanda yapacağı", %18'i "yatırımını aynı şekilde fakat yıllara sari olacak şekilde yapacağını",
- %18'i "yatırımını daha küçük ölçekte gerçekleştireceğini",
- %14'ü "yatırımını aynı şekilde yapacağını" ifade etmiştir.
- Yatırım hiçbir şekilde yapılamazdı diyen işletmelerin oranı ise %5'tir.

7. Sonuç ve Değerlendirmeler (Program Tasarımına Yönelik Çıkarımlar)

Ajans tarafından uygulamaya konulan programa toplam 180 proje başvurusu yapılmış olup bu projelerden 44 tanesi başarılı bulunmuştur. Ancak 13 proje sahibinin sözleşme imzalamadan feragat etmesi nedeniyle 31 proje sahibiyle sözleşme imzalanmış olup bu projelerin 22 tanesi başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Ajansın başvuru sahiplerine 6,4 milyon TL ödeme gerçekleştirdiği, başvuru sahiplerinin ise 7,5 milyon TL eş finansman sağladığı program kapsamında toplam 13,9 milyon TL’lik bir mali kaynak bölgede yürütülen projeler için kullanılmıştır.

Programın “İlgililik” yönünden değerlendirmesi yapıldığında;

- Programın amaç ve önceliklerinin ülkemizdeki üst ölçekli plan ve programlarla ve Ajans tarafından hazırlanan bölge planında belirtilen amaç ve önceliklerle uyumlu bir şekilde hazırlandığı,
- Projeleri değerlendiren bağımsız değerlendiricilerin yapmış olduğu puanlamalar neticesinde uygulamaya konulan tüm projelerin amaç ve önceliklerinin program rehberinde belirtilen amaç ve önceliklerle uyumlu bir şekilde hazırlandığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Projelerin “Etkinliği” konusunda değerlendirme yapıldığında projelerin hazırlık, uygulama ve bitiş süreçlerinde girdi olarak tanımlanan;

- Parasal kaynak (bütçe) ile ilgili olarak: Uygulamaya konulan 22 proje kapsamında sadece 6 adet zeyilname hazırlanmış ve bütçe değişikliğini de içeren bu zeyilnameler Ajans tarafından kabul edilmiştir. Bu durum proje hazırlık aşamasında proje sahiplerinin birçoğunun projelerini bütçelerini gerçekçi bir şekilde hazırladığını da göstermektedir. Dolayısıyla uygulamaya konulan projeler kapsamındaki bütçelerin aynen uygulanması, bütçe yönetimi anlamında büyük ölçüde etkinlik sağlandığını göstermektedir.
- Zaman (süre) ile ilgili olarak: Proje uygulama süresi 18 ay olan program kapsamında 3 proje dışında diğer projelerin zamanında bitirilememesi dolayısıyla süre anlamında tam bir etkinlik sağlanamamıştır. Bu durumun önüne geçmek için proje izleme uzmanı ve proje sahibi arasında etkin bir yönetişimin sağlanması, projeler kapsamında belirli bir süre içerisinde faaliyete başlanmaması halinde proje sahiplerine erken uyarı yazısı gönderilmesi ve gerekirse projelerin feshedilmesi gerekmektedir.

- İnsan kaynakları ile ilgili olarak: Anket sonuçlarından elde edilen veriler programın hazırlık ve uygulama aşamasında görev alan Ajans uzmanlarının görevlerini etkin bir şekilde yaptığını ve süreçte aktif bir şekilde görev aldığını göstermektedir.
- Mevzuat ile ilgili olarak: Anket sonuçlarından elde edilen verilere göre proje sahiplerinin bir kısmı “ihale prosedürlerinin yorucu olduğu” ve “ara ve nihai raporların hazırlanmasının yorucu olduğu” konusunda değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla ihale belgeleri konusunda sadeleştirme yapılması gerektiği ve ara ve nihai raporlar konusunda ise kısa ve öz olacak şekilde yeni raporlama sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir.

Programın “Etkililiği” açısından değerlendirme yapıldığında;

- Başvuru sahipleri uygulamaya konulan projeler ile “yeni ürün üretimi”, “katma değeri yüksek ürünlerin üretimi”, ve “enerji verimliliği artışı” konusunda olumlu yönde ilerlemeler olduğunu beyan etmiştir. Bununla birlikte “patent hakkı alınmış bir ürünün üretime dönüştürülmesi”, “yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı” ve “atıkların geri dönüşümü” konusunda ise az sayıda işletme olumlu yönde değerlendirmede bulunmuştur. Dolayısıyla Ajans tarafından uygulamaya konulan program önceliklerinden “Bölgede çevreye duyarlı üretim sistemlerinin kullanılması ile temiz üretim anlayışının yaygınlaşması” önceliği uygulamada tam anlamıyla karşılık bulmamış olup “KOBİ’lerde yenilikçiliğin desteklenmesi” önceliği ise uygulamada kısmi bir karşılıklık bulmuştur.

Programın “Etkileri” değerlendirildiğinde;

- Başvuru sahiplerinin büyük çoğunluğu “projenin müşteri ve tedarikçi ihtiyaçlarını cevaplama süresini azalttığı”, “projenin yeni ürün ve süreç geliştirme becerisini arttırdığı”nı, “proje ile yeni faaliyet alanlarına giriş yaptık”larını, “proje ile firmalarının tanınırlığının arttığı”nı, “projenin sektör ve yan sektörlerle olumlu bir etkisi olduğu”nu ifade etmiştir.

Programın “Sürdürülebilirlik” kriteri bağlamında değerlendirmesi yapıldığında;

- Proje değerlendirme aşamasında, başvuru rehberinde belirtilen sürdürülebilirlik kriterlerine göre projeleri değerlendiren bağımsız değerlendiriciler projelerin sürdürülebilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

- Proje uygulama süreci sonrasında ise işletmelerin; tamamı proje ile almış oldukları makine-ekipmanların hala kullanılabilir olduğunu ve aktif olarak kullanıldığını, %82'si proje ile istihdam ettikleri kişileri hala çalıştırdıklarını, %86'sı hala yeni yatırımlar yaptığını, 54'ü ise proje ile elde ettiği deneyimle artık bir projeyi tek başına yürütebileceğini ifade etmiştir.

Programın “Katkısallığı” açısından değerlendirilmesi yapıldığında;

- İşletmelerin %45'i ”yatırımı şimdi değil daha sonraki bir zamanda yapacağı”, %18'i “yatırımı aynı şekilde fakat yıllara sari olacak şekilde yapacağını” belirtmiş olup Ajans bu yatırımların yapılmasını zaman bakımından daha erkene alınmasını sağlamıştır. Ayrıca işletmelerin %18'i “yatırımı daha küçük ölçekte gerçekleştireceğini” belirtmiş olup Ajans bu yatırımların da ölçek olarak daha büyük ölçekte yapılmasına katkıda bulunmuştur. Yatırımları “aynı şekilde yapacağını” belirten işletme sayısı ise %14 düzeyinde gerçekleşmiş olup Ajans bu işletmelerin zaten gerçekleştirecek olan yatırımlarına da katkı sağlamıştır.

8. EKLER

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı 2018 Yılı

Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı
Değerlendirme Raporu Anketi

Bu anket Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından; 2018 yılında uygulanan Sürdürülebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programının sonuçlarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Ankette doldurduğunuz veriler başka hiçbir yerde ve farklı amaçlar için kullanılmayacaktır. Anket formlarında gizliliğe riayet edilecek başka kurumlarla paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevaplar ajansımızın ilerleyen yıllarda sağlayacağı destekler için ışık tutacak, anketlerin analiz sonuçları bundan sonra uygulanacak olan mali destek programlarında göz önünde bulundurulacaktır. Bu sebeple ankete vereceğiniz cevaplar büyük öneme haizdir.

Göstermiş olduğunuz ilgi ve özen için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarız...

Aşağıdaki tabloda firmanızla ilgili sorular yer almaktadır. Lütfen size uygun seçeneği işaretleyiniz.

1. İşletmenizin adı :
2. Üretim faaliyeti yaptığınız il

Hatay
Kahramanmaraş
Osmaniye

3. Projenizi kim hazırladı?

1. Kendim
2. Firma personeli
3. Danışman
4. Bilmiyorum

4. Programdan nasıl haberdar oldunuz?

1. Ajansın düzenlediği toplantı ve benzeri etkinliklerden	6. Valilik kanalıyla
2. Ajansın web sitesinden	7. Belediye kanalıyla
3. Ajansın bilgilendirmesi(kurum ziyareti, e-posta, faks, vb.)	8. Özel sektör firmalarından
4. Basın yayın yoluyla	9. Üniversitelerden
5. Danışmanlardan	10. Diğer (lütfen belirtiniz)

5. İşletmeniz aşağıdaki kategorilerin hangisinde yer almaktadır?

1. Sadece yurtiçi pazarlara yönelik üretim yapmaktadır.
2. Sadece yurtdışı pazarlara yönelik üretim yapmaktadır.
3. Hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlara yönelik üretim yapmaktadır.
4. Sadece yerel pazara yönelik (Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye) üretim yapmaktadır.

6. Ajanstan destek almamış olsaydınız yine de aynı yatırımı yapabilir miydiniz?

1. Proje kapsamındaki faaliyetleri aynı şekilde (aynı zamanlama, büyüklük, yer) gerçekleştirirdik.
2. Proje kapsamındaki faaliyetleri aynı şekilde yapardık, fakat yıllara sari olurdu.
3. Proje kapsamındaki faaliyetleri daha küçük ölçekte gerçekleştirirdik.
4. Proje kapsamındaki faaliyetleri şimdi yapamazdık, daha sonraki bir zamana ertelerdik.

5 Proje kapsamındaki faaliyet/yatırım yapılamazdı.
--

7. Proje kapsamında alımı gerçekleştirilen makine ekipmanlar çalışır vaziyette mi?

1. Hala kullanılabilir durumda ve aktif olarak kullanılıyor.
2. Kullanılabilir durumda ancak aktif olarak kullanılmıyor.
3. Kullanılabilir durumda değil.
4. Makineler satıldı.
5. Projede belirtilen amaçlar dışında kullanılıyor.

8. Projeniz tamamlandıktan sonra projenin devamlılığı ve sürdürülebilirliği adına ek olarak bir yatırım yaptınız mı?

1. Evet	Toplam tutar:
2. Hayır	

9. Ajanstan aldığınız destekten sonra farklı bir proje/faaliyet için Ajans dışında herhangi bir hibe ve fon kaynağından destek aldınız mı?

1. Evet	Toplam tutar:
2. Hayır	

10. Ajansın yeni programlarına başvuru yapmayı düşünüyor musunuz?

1. Evet
2. Hayır

11. Proje kapsamında yürütülen faaliyetleriniz sonucunda ürün veya hizmet sattığınız yeni pazarlar hangileridir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

TR63 bölgesi	(%.....)
Türkiye Geneli	(%.....)
Avrupa Birliği	(%.....)
Ortadoğu ülkeleri	(%.....)
Diğer ülkeler	(%.....)
Yeni pazar yoktur	

12. Projeniz tamamlandıktan sonra, kendi üzerinizde veya çevrede (bölgede, kendi işinizde, başkalarının işinde, başka sektörlerdeki üretimde, doğal çevreye vs. gibi) olumlu ya da olumsuz etkileri oldu mu? (Açıklayınız...)

--

Aşağıdaki tabloda DOĞAKA'dan almış olduğunuz mali destekten sonra firmanızın performansına yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

① Hiç Katılmıyorum,	② Katılmıyorum,	③ Kararsızım,	④ Katılıyorum,	⑤ Tamamen Katılıyorum	
Sürdürülebilirlik					
1. Proje ile yeni personel istihdam ettim ve bu personeller hala firmamızda çalışmaktadır.	1	2	3	4	5
2. Finansal destek sayesinde proje ile başlattığımız faaliyetleri kendi imkânlarımızla yeni yatırımlar yaparak büyötmekteyiz/sürdürmekteyiz.	1	2	3	4	5
3. Ajansın finansal desteğı olmadan da yatırımlarımız artarak devam etmektedir.	1	2	3	4	5
4. Firmamızın işletme giderlerini herhangi bir finansal destek almadan da karşılayabiliyoruz.	1	2	3	4	5
5. Bu projeden elde ettiğim deneyimle başka bir projeyi tek başıma yürütebilirim.	1	2	3	4	5
Etki					
1. Bu proje, müşteri ve tedarikçi ihtiyaçlarını cevaplama süresini azalttı.	1	2	3	4	5
2. Bu proje, yeni ürün veya süreç geliştirme becerisini artırdı.	1	2	3	4	5
3. Bu proje ile yeni faaliyet alanlarına giriş sağlandı.	1	2	3	4	5
4. Bu proje ile pazarlama, araştırma gibi yeni birimler / çalışma ekipleri kuruldu.	1	2	3	4	5
5. Bu proje ile firmamızın tanınırlığı arttı.	1	2	3	4	5
6. Bu projenin sektör ve yan sektörlere olumlu bir etkisi bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
7. Proje sonrasında müşterilerimizin ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve analiz eder hale geldik.	1	2	3	4	5
Etkililik					
1. Bu proje ile firmamız patent hakkı alınmış bir ürünün ya da tasarımın üretime dönüştürmesini sağlamıştır.	1	2	3	4	5
2. Bu proje ile yeni ürün üretimine başlanmıştır.	1	2	3	4	5
3. Bu proje ile üretimde ürün çeşitliliğı artırılmıştır.	1	2	3	4	5
4. Bu proje ile katma değeri yüksek ürünlerin üretimi sağlanmıştır.	1	2	3	4	5
5. Bu proje ile firmamızın enerji verimliliğı artmıştır.	1	2	3	4	5
6. Bu proje ile yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmıştır.	1	2	3	4	5
7. Bu proje ile atıkların geri dönüşümü (kazanımı) sağlanmıştır.	1	2	3	4	5
Proje Hazırlık/Uygulama Süreci Etkinliğı					
1. Proje hazırlık aşamasında Ajans tarafından yapılan yönlendirmeler/toplantılar yeterliydi.	1	2	3	4	5
2. Proje başvuru rehberleri açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştı.	1	2	3	4	5
3. Projenin yazımı aşamasında sıkıntı çekmedim.	1	2	3	4	5

4. Proje uygulamasına ilişkin verilen eğitimler yeterliydi.	1	2	3	4	5
5. Proje uygulamasına yönelik süreçler açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştı.	1	2	3	4	5
6. Proje uygulama süresince proje izleme uzmanının teknik desteği yeterli düzeydeydi.	1	2	3	4	5
7. Proje izleme ziyaretleri sayısı yeterliydi.	1	2	3	4	5
8. Proje kapsamında verilen hibe miktarı oranı (%50) yeterlidir.	1	2	3	4	5
9. Projelere verilen ön ödeme tutarı yeterlidir.	1	2	3	4	5
10. Proje kapsamında yapılan ihale prosedürleri yorucuydu.	1	2	3	4	5
11. Ara ve nihai raporları hazırlamak yorucu ve zaman alıcıydı.	1	2	3	4	5

Anket bitmiştir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.....

9. KAYNAKÇA

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Kordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Mülga. (2006).

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı. (2013). *TR63 Bölge Planı (2014-2023)*. Hatay: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı. (2018). *Faaliyet Raporu (2018)*. Hatay: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı. (2016). *2010-2011-2012 Yılı Mali Destek Programları Etki Analizi Raporu*. Hatay.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı. (2018). *2015 Yılı Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Başvuru Rehberi*. Hatay.

Zeyneb Ersayın. (2012). *Kamu Müdahalelerinde Katkısalılığın Değerlendirilmesi: Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları KOBİ Destekleri Örneği (Uzmanlık Tezi)*, Ankara.